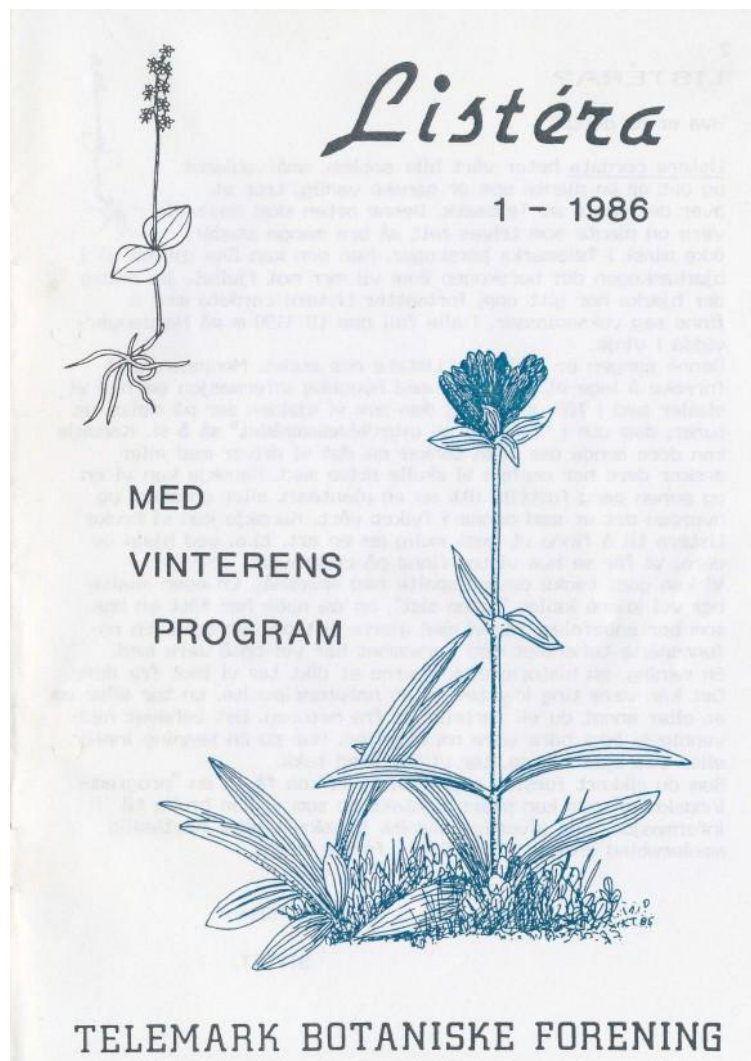
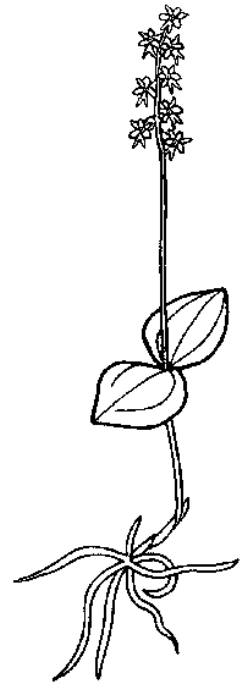

Listéra

1 – 2025

TELEMARK BOTANISKE FORENING

LISTÉRA – Tidsskrift for Telemark Botaniske Forening (TBF)
Grunnorganisasjon i Norsk Botanisk Forening (NBF)
40. årgang, 2025, nummer 1

ADRESSER OG TELEFONER:

TELEMARK BOTANISKE FORENING, org.nr. 989 212 621
Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn. Girokonto: 0530 3890647
Foreningens e-post: telemark@botaniskforening.no
Foreningens hjemmeside: www.miclis.no/tbf
Facebook: *Villblomen – Telemark Botaniske Forening (TBF)*

Kasserer: Christian Kortner, kortnerchristian@gmail.com
Tlf.: 91894169

Styremedlem: Bjørn Erik Halvorsen, b-halvor@online.no
Tlf.: 91310296

Styremedlem: Toril Lohne, rskogfrue@yahoo.com
Tlf.: 99415637

Styremedlem: Øystein Nilsen, oeysnil@online.no
Tlf.: 93259233

Styremedlem: Harald Stendalen, ahstend@online.no
Tlf.: 95422617

1. Varamedlem: Inger Nielsen, ing-n@online.no
Tlf.: 99404508

2. Varamedlem: Øivind Kortner, okortner@online.no
Tlf.: 91541184

I redaksjonen:

Charlotte Bakke (c.bakke@sf-nett.no), Bjørn Erik Halvorsen (b-halvor@online.no),
Kåre Homble (k.homble@online.no), Kristin Steiniger Vigander (kristvi@gmail.com)

For bilder uten oppgitt fotograf er det forfatteren som er fotograf.

Forsidebildet: I år har *Listéra* sitt 40. utgivelsesår. Derfor viser vi forsiden på det første medlemsbladet i 1986 (tegning av Kjell Thowsen av søterot). Se artikkel side 31-42.

ISSN: 0801 – 9460

FRA *Listéra*-KOMITÉEN

Bjørn Erik Halvorsen

Velkommen til vårtutgivelsen av *Listéra*. Nå er vi kommet inn i TBFs førtiende utgivelsesår. Dette vil sette sitt preg både på denne utgivelsen og høstutgivelsen. På sidene 31 - 42 finner dere et tilbakeblikk på medlemsbladets 39 første år. En må la seg imponere over hvor sentral *Listéra* har vært i TBFs historie. Forsidebildet er fronten på den første utgivelsen, og innslag fra heftenes historie vil dukke opp på flere av sidene i vårtutgivelsen.

Listéra-komitéen hadde håpet at dette jubileet skulle friste tidligere forfattere til å komme med nye tekster. Dette har til en viss grad slått til. Mange av artiklene er skrevet av *Listéra*-komitéens medlemmer. Alle artikkelforfattere skal likevel ha skryt for flotte bidrag. Det blir en høstutgivelse også, så vi håper at artiklene strømmer inn til den utgivelsen. Vi setter pris på å få gratulasjonsartikler.

Noen føler kanskje at terskelen for å levere tekster er høy. I TBFs medlemsblad ønskes mange typer artikler. Noen kan ha høyt faglig nivå, mens andre er mer folkelige og beskriver gleden ved å være i naturen.

Medlemmene i komitéen hjelper til med å forbedre innholdet. Noen føler kanskje at vi er litt for grundige i våre innspill når vi gir tilbakemeldinger til forfatter. Tilbakemeldingene er ikke ment å være kritikk. Tilbakemeld-

ingene er ment som positive innspill for å forbedre artikkelen.

I høstutgivelsen 2024 var vi på jakt etter en ny person i *Listéra*-komitéen som kunne overta redigeringen av heftet. Denne personen er foreningen fortsatt på utkikk etter. Åse Halvorsen gikk ut av styret som kasserer på årsmøtet. Hun tok seg av mange oppgaver. Undertegnede og de andre i styret prøver å videreføre denne innsatsen. Derfor har vi et sterkt ønske om å få inn et medlem utenfor styret til å overta redigeringsjobben. Alternativet kan bli å redusere tilbudet til medlemmene, og det håper vi at vi kan unngå.

Listéra-komitéen ønsker medlemmene en blomsterrik vår med dette bildet av marianøkleblom *Primula veris*.

Nabolagets ville vekster:

LYKKELIGE ØYEBLIKK MED HARTMANSSTARR *Carex hartmanii* Cajander

Anders Often

Hartmansstarr *Carex hartmanii* er sjelden. Og egentlig ganske anonym, og starr-gusten. Men den har gitt meg små deilige-sitrende, floristiske gleder. I det bostednære kulturlandskapet. Og slikt er stas! Her om 3 slike.

Er usikker på når jeg lærte hartmansstarr *Carex hartmanii* å kjenne – ordentlig! Ble bombesikker på bestemmelse. Skjønte dens økologi. Kunne uten videre bestemme den... selv i tussmørke, utpå ettersommeren. Tror dette var på feltkurs i Eidanger, BB-210, med evigunge hjelpelærer Finn Wischmann. Og jeg var også så heldig å få være med på dette ukelange kurset både i 1985 og 1986. Det gav floristisk løft!

Jeg hadde vært interessert i planter siden 8 - 10 års alderen. Men det var ikke et entusiastisk botanisk miljø der jeg vokste opp. Verken i Sandnessjøen eller på Tynset. Men vi var mye på tur. Bær- og sopplukking, noe fottur, fising og slikt. Og jeg opplevde Olav Gjærevoll på tur. Og om våren og forsommeren i Sandnessjøen hadde far – som var dyrelege – ekstrahjelp i lamminga om våren. Og ett år kom Tore Hekneby. Og han hadde med seg Gunvor. Hun var meget interessert i planter, og dessuten var hun søt. Tok meg med på tur til nabolagets sanddyner, kalkberg og kalkmyrer – på jakt etter sjeldenheter. Og Gunvor bestemte artene med hjelp av Knut Fægris tobinds, fantastiske «*Norges planter*». Man glemmer ikke slikt! Så noen

planter kunne jeg fra barndommen av. Men det var selvsagt magert sammenlignet med det floristiske hoppet man gjorde etter dobbel opplæring av Finn Wischmann.

Hartmansstarr,
veikanten ved Årungen 17 mai

Som for eksempel hartmansstarr. Den vokser ikke langs Helgelandskysten, eller på Tynset. Det er klart flest funn langs Oslofjorden. Men også noen i nedre Telemark. Hvor Finn W. viste – og lærte oss arten – husker jeg ikke. Men jeg husker mine tre største hartmansstarr-opplevelser. De kunne ha vært i Telemark, men de

er fra Oslo/Akershus. Og de er alle tre gjenfunn. Det tror jeg egentlig er typisk for denne mattedannende arten. Det er svært sjelden den sprer seg til nye lokaliteter (...ofte liten frøsetting hos slike mattedannere). De satser på det vegetative, men det kan straffe seg i et moderne kulturlandskap, som er sterkt påvirket og fragmentert av oss mennesker. Der vokser starren typisk på tørre, men svakt sesongfuktige, klimatisk sett gunstige steder, fra nedre Østlandet, vest til Telemark-Aust-Agder. Ikke nødvendigvis kalkrikt, men i det minste litt basisk, enten det nå er berggrunn eller marine avsetninger. Og som andre mattedannende arter er den en seig overlever. Men selv dette hjelper ikke hvis lokaliteten sprenges bort, omgjøres til plen eller tilfeldigvis dekkes med planker/presenning eller annet ræl.

Likevel har jeg hatt tre lykkelig gjennfunn av hartmansstarr i tettsted-nær natur. Steder hvor arten mot forventning har klart seg. Men i Oslo sentrum er alle gamle funn gått tapt på grunn av radikal nedbygging. For slikt tåler selv ikke en robust mattedanner (jfr. Often et al. 2006) så arten er derfor med rette vurdert som VU (sårbar) på siste rødliste. Fordi den har "valgt seg" et farlig habitat. Men altså... likevel:

Tre lykkelige øyeblikk med hartmansstarr

(1) Oslo – Hovedøya. Dette er ei meget godt undersøkt øy. En klassisk lokalitet tilbake til de første botanikere begynte å samle planter i Oslo-trakten, i første halvdel av 1800.

Og de samlet også ett belegg av hartmansstarr med etikett «*Hovedøen*». Arten ble nevnt av Rustan (1981). Jeg hadde vært der ute en god del ganger uten å finne hartmansstarr før denne lykkelige 2. junidagen i 2005. Denne dagen fulgte jeg ikke den vanlige veien fra båten og opp mot sør og Klosterruinen, men tok en svak sti mot vest og langs stranda, forbi en bratt knaus rett før stien så flater ut mot sør. Da – plutselig! Sto jeg brått midt i en 1,5 m² stor, perfekt sirkulær klon av hartmansstarr med hver sin presis like store halvsirkel på hver side av det lille tråkket. Hvori denne mattedannende arten selvfølgelig også vokste, men var nedtråkket. Aha! Det var her den hadde gjemt seg! Det var her – åpent – men likevel litt bort-gjemt den var funnet to ganger tidligere. Første gang vel 130 år tidligere.

Jeg tror det har seg slik: Samme lille klon, gjenfunnet. Fordi det er en mattedanner.

Populasjonsdynamikken er så ulidelig langsom, men en nyttig effekt av klon-egenskap. Og bra for artens overlevelse i et forstyrret landskap. Det finnes intet bevis for dette, selvsagt. Men slike gleder kan man ha med mattedannere. Det samme har jeg også opplevd med en litt lignende art, også en art med få lokaliteter på nedre Østlandet, og det er kalkgrønnaks *Brachypodium pinnatum*. Samt den meget eksotiske grønnlandsstarr *Carex scirpoidea* i vestlia av Solvågtind – Salten. Også en sjelden, men meget robust mattedanner der den nå engang er etablert.

(2) **Ås – Børsum.** Den østvendte, gamle beitemarka ned for tunet på Børsumgårdene, 1 km sør for studentbyen Pentagon, fristet – litt – å kikke på. Men heller ikke mer! Beitet var for lengst opphørt. Tørrberg og det som hadde vært av skrapslått, var i ferd med å bli overvokst av burot og mjødur. Det er ett gammelt funn av hartmanstarr i Ås kommune, og det lyder «Aas. 0.7.1886. F. H. Weren-skiold (O)». Jeg hadde ingen tro på at denne Børsum-bakken kunne romme en slik lokal godbit, men ett eller annet interessant kunne vel vokse der.

Jeg hadde ikke noe annet fornuftig å finne på denne lørdagen. Stoppet på tunet. Gikk innom folket på gården og spurte om det var greit å sette fra seg bilen i kanten av tunet. Fortalte jeg hadde tenkt meg ned traktorveien til den utvalgte åkerholmen – for å kikke etter... et eller annet. Kanskje småbergknapp, lodnebregne, eller håpe på vårbendel. Og joda – det var greit nok for gårdsfolket. Altså både å sette bilen i kanten av tunet, og å kikke etter planter. Og det viste seg å være en stor bestand hartmansstarr der. Akkurat på den åkerholmen! Flaks! Registrerte og talte kloner. Tok bilder og belegg. Ruslet opp til gården igjen. Traff bare ei ungjente der nå. Og hun var ikke interessert i hartmansstarr. Men greit nok – hver sin interesse her i livet. Jeg var likeglad – men fullstendig lykkelig!

(3) **Ås – Årungen østside.** Dette er like i veikanten langs den gamle hovedveien på østsiden av Årungen. Langs denne kom alltid folk sørfra, og da før ca. 1860-70 da riksvegen på vestsiden ble åpnet. Og den ene

forekomsten av hartmansstarr ligger kloss i veien, omtrent vis-a-vis midten av Årungen. Det er en liten bergknatt som veien svinger rundt og på nedsiden av. I noen tørre og vestvendte bergskorter er det flere små starrkloner. Derav én som nesten strekker seg ned i den grunne vei-grøfta. De siste årene har jeg også fått ekstra forkjærlighet for akkurat denne forekomsten fordi jeg sykler rett forbi den hver gang jeg skal til det vi kaller Sommerhytta, i Utsiktsveien ved Nesset innerst i Bunnefjorden. På vei ned sykler jeg raskt forbi – det er en passe bratt nedoverbakke for å få fart nok til neste oppoverbakke.

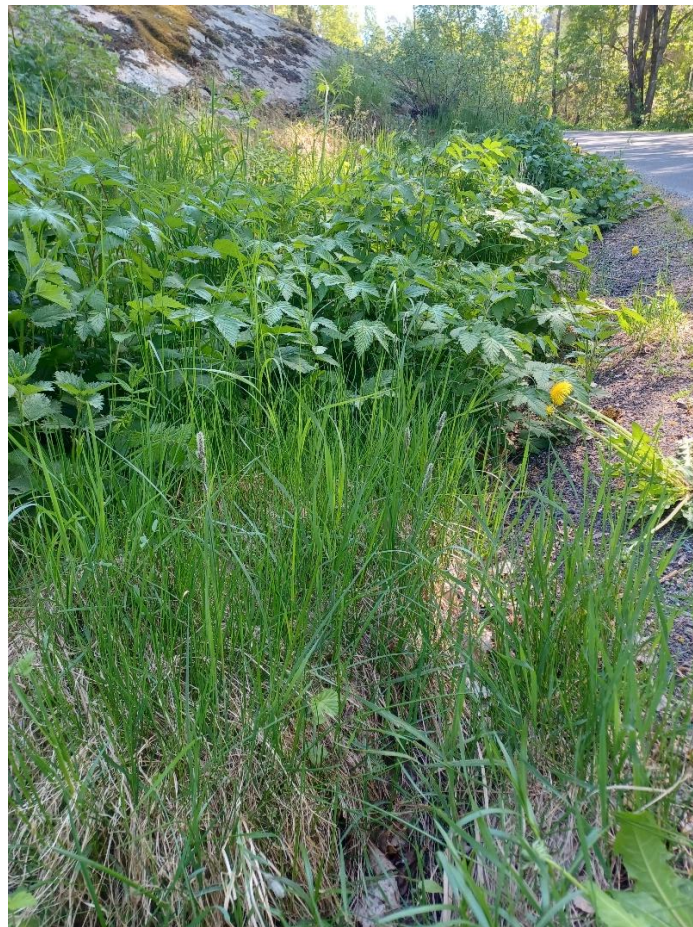

Veikanten ved Årungen 17 mai

Og da ser jeg bare så vidt hartmansstarr svaie. Men på vei tilbake går jeg alltid av sykkelen. Jeg går sakte oppover og forbi planten. Jeg tenker samtidig litt på sjeldne planter og gleden av stedsnære forekomster.

Men så: Nå i høst, syklende på vei hjem fra Sommerhytta en stille tirsdags-ettermiddag. Sjokk over alle sjokk! Fire korte påler med påsprøytet signalrød topp var slått ned i veikanten / tørrberget akkurat der hartmansstarr vokser. Disse utfigurerte berget som forårsaker den svake venstresvingen på veien. Samt hartmansstarr. Pokker ta! Jeg tenkte. Og jeg som vet at Ås kommune kjenner til forekomsten av denne rødlistete arten, en art som Ås kommune kan sies å ha et spesielt ansvar for. Det er jo knapt trafikk her, men geskjeftige folk må selvsagt bruke opp noen ekstra grunker i kommunebudsjettet. Og denne gamle fine traséen i landskapet som er så

perfekt å sykle og som nettopp var asfaltert, den måtte selvsagt ødelegges. Og forekomsten av hartmansstarr raderes ut samtidig! Gjett om jeg syklet opphisset videre. Rett til Ås sentrum. Rett til kommunehuset. Rett inn på Innbyggertorget. Da hadde jeg heldigvis roet meg såpass at jeg høflig lurte på om noen på teknisk kontor var til stede. Og jeg ble faktisk sluppet inn og opp. Kommunebyråkratene var profesjonelle. Hørte på hva jeg hadde å si. Sjekket kommunale papirer (...veien på østsiden av Årungen er kommunal veg). Neida, ingen utbedringer var planlagt der. Og de røde pinnene langs Årungveien kjente de ikke til.

Hartmansstarr, veikanten ved Årungen 17 mai

Vel! Svaret kom et par dager senere. Jeg var fortsatt arg. Syklet samme vei på ny tur til Sommerhytta. Og da var det jammen ei dame som syslet rundt på hyttetomta i svingen – den med hartmansstarr-forekomst på tomta. Jeg stoppet, satte fra meg sykkel, ruslet opp. Fortalte om denne sjeldne planten hun hadde på tomta. Hun hadde til og med hørt at noe slikt fantes uten at det var noe viktig for henne. Jeg lurte på om det var slik at eierne fikk kompensasjon for at veien skulle utbedres. Da så hun spørrende på meg. «Ja, de røde pinnene og utbedring av venstresvingen», forklarte jeg, og la til: «Akkurat der vokser det en svært sjelden plante som dermed vil

forsvinne!». Joda, hun hadde hørt at noe slikt fantes, men visste ikke hvilken plante det var snakk om. Men de røde pinnene – forklarte hun. De hadde ingenting med vegvesenet å gjøre. De var satt opp av oppmålingsvesenet i kommunen. Hun skulle nemlig selge hytta og ville vite nøyaktig grense for tomta..., men la irritert til: «De vet å ta seg betalt i kommunen. Seks usle pinner med rødming. Seks tusen kroner!»

Jeg ble oppriktig hartmansstarr-lykkelig. Jeg skal følge med lokaliteten og egle meg forsiktig innpå neste eier, og fortelle hvor heldige de er som har en så sjelden starr på tomta.

Kilder

Fægri, Knut. 1970. *Norges planter*. J.W.Cappelens Forlag, Oslo.

Often, A., Wesenberg, J., Bratli, H. 2006. Klarer hartmansstarr *Carex hartmanii* seg i Oslo og Akershus? *Blyttia* 64 (4): 158-165.

Rustan, Ø. 1981. *Botanisk undersøkelse av Hovedøya*. Oslo helseråd, 44 s.

Hvis du flytter

NB!!! Husk å melde fra om adresseendringer til kassereren, Christian Kortner, på e-post kortnerchristian@gmail.com. Vi får stadig utsendelser i retur, og må da lete opp ny adresse og sende dette på nytt.

På forhånd takk!

VALIDØRKURS I MANDAL

SMÅ UTFLUKTER HIT OG DIT

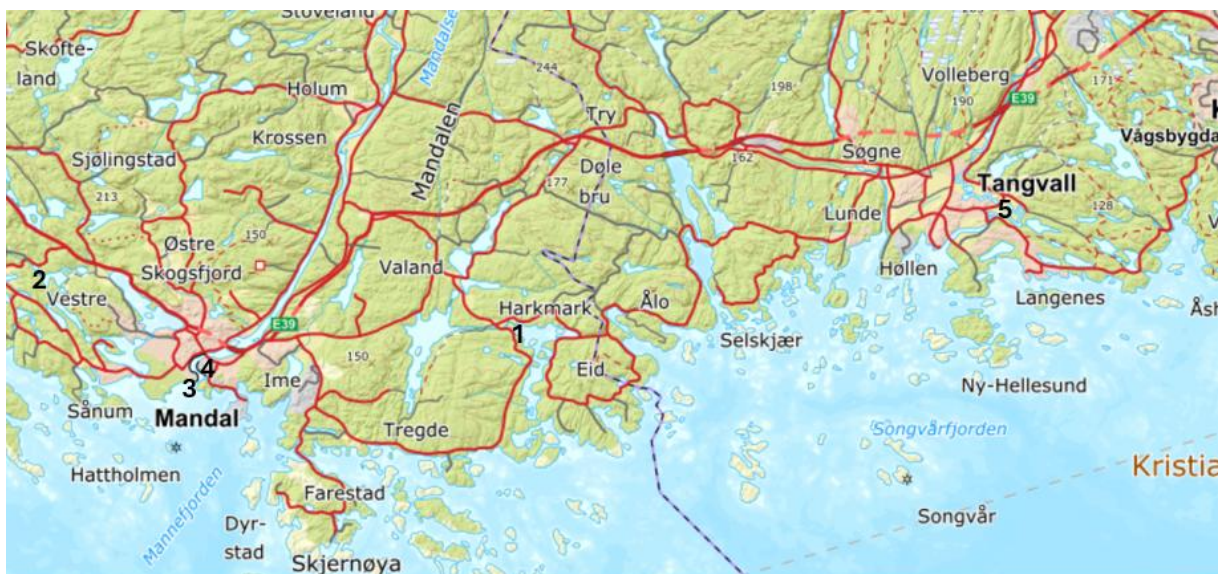
Roger Halvorsen

To TBF'ere, Bjørn Erik Halvorsen og Roger Halvorsen, deltok i Mandal 5.-7. oktober 2024 på et (for noen) grunnkurs i hvordan validering av rapporterte funn i Artsobservasjoner bør foregå. Sammen med en broket flokk botanikere fra store deler av landet blei det, for noen, en innføring i noe som var helt ukjent. Kurset ga en grunnopplæring for blant annet forfatteren. Det blei "øvelser" og diskusjoner om hvordan "operasjon Artsdatabanken" fungerer, og det brakte fram mange tanker. Og hvordan fungerer det i grunnen?

Nå tenkte jeg ikke å filosofere over dette i denne lille epistelen, men i stedet se litt på noen svært hyggelige botaniske opplevelser på turen. Under oppholdet på validørkurset i Mandal 5.- 7. oktober 2024 blei det derfor gjort flere utflukter og småekskursjoner.

Her følger historia om hva vi to TBFere med reisefølge, bestående av to østfoldinger, fikk oppleve av botaniske gleder underveis.

Her er fire smånotiser om noe av det vi opplevde.

1: Harkmark mølle 2: Hogganvikvannan 3: Sjosanden 4: Malmø, Mandal 5: Søgne gamle kirke

Kart som viser de botaniske stedene som er omtalt i teksten under

Balladen om lakksennep *Coincya monensis* (L.) Greuter & Burdet På vei til validørkurs i Mandal med botanikk og møllehistorie

Balladen om lakksennep

(Mel.: Balladen om Ernst Georg Johansson (Evert Taube))

*Vi kom på tur fra Østfold, til kurs som validør,
fra Telemark og Vestfold til Mandal helt i sør.
Et sted på veien, husket jeg, ei plante som der står
ved Harkmarks kirke vokser den. Dit gikk nå ferden vår.
Jeg har ei kunnet glemme den, Coincya er dens navn.
Det er en Brassicaceae, nå var den blitt mitt savn.
Vi svingte inn mot kirka, der sto den visnet ned.
Vi kravlet ut av bilen og tok kamera'ne med.*

*Vi fant no'n tørre stengler med hele skulper på,
men det var kommet ny-rosetter, de var helst litt små.
Men bakom enga lå det, ved stranda, ja, så gu, ...
ei gammal velholdt mølle ifra attensekstisju.
Der blomstret ennå lakksennep i skyggene mot øst,
det var et reint vidunder en sein oktoberhøst.
Og siden blei det "syn og sagn" om møllas mange år
fra "oppsynsmannen" Fredriksen som nå blei guiden vår.*

Omtrent sånn var starten på reisa til validørkurs. Vi var altså fire stykker i en bil på vei til Mandal for å bli validører. Med i bilen var to østfoldinger, sjåføren Jan Ingar Båtvik og hans samfylking Ole Petter Skallebakke, og to fra TBF: Bjørn Erik Halvorsen og forfatteren, men det var vel bare forfatteren som var nybegynner for validering. Vi hadde god tid før kurset skulle ta til, og på veien nedover Sørlandet kom spørsmålet om de to østfoldingene som var med hadde interesse av å besøke en lokalitet med lakksennep *Coincya monensis* ssp. *cheiranthos* ved Harkmarks kirke i Mandal kommune. Arten blei funnet her på en helgetur til Sørlandet i regi av TBF 5.

juni 1993. Den er å finne i Artskart etter denne turen, etter registrering i Artsobservasjoner av Kjell Thowsen, med bilde og en innsamling av Olaf Svendsen som seinere blei belagt på muséet på Tøyen da Olaf donerte herbariet sitt til muséets samlinger. Det foreligger ellers en del nyere observasjoner fra stedet i ettertid.

Arten, en korsblomst, er ganske sjelden i Norge og er tidligere kjent fra Oslo og Bærum. Forekomsten ved Harkmarks kirke er kanskje den mest stabile av lakksennep i landet vårt. Fristelsen blei derfor for stor for oss, og siden vi hadde god tid, blei det slik at vi tok en sving nedom denne lokaliteten.

Vi så ikke noe til blomstrende eksemplarer da vi ankom, men Fredriksen stilte straks opp og fortalte at den hadde vært i rik blomstring dette året. Da vi begynte å se etter den, fant vi snart en hel del visne eksemplarer med tørre, men hele skulper på. Flere av eksemplarene var godt over halvmetere høye.

Moden skulpe av lakksennep
(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Det vi imidlertid fant mye av da vi kom, var relativt gode bestander av stripetorskemunn *Linaria repens* spredt over hele området der vi og andre har sett lakksennep tidligere.

Geir Arne Eyje skreiv om lakksennep på Facebook som ukas blomst for noen år siden. Han skreiv blant annet:

Lakksennep er toårig, og kan bli godt og vel 60 cm høy. Stengelen er strihåra nederst, ellers har stengel og blad spredte stive hår. De øvre bladene er smale, lenger ned har bladene smale finner og lengst ned er bladfinnene bredere. Blomstene er store og gule, med mørkere striper. Skulpene er lange og smale, og har et bøyd og spisst nebb i enden.

*Arten har flere underarter. Våre planter tilhører underarten *Coincya monensis subsp. cheiranthos*, som ellers er kjent fra Frankrike og Spania. En annen underart *Coincya monensis subsp. monensis*, er hjemmehørende på de Britiske øyer, særlig rundt Irskesjøen, der den har fått navnet *Isle of Man cabbage*. *Isle of Man* eller *Anglesey* er opphavet til artsepitetet '*monensis*'.*

I *Norsk flora* (2022) er arten angitt å være ett- eller toårig, mens andre floraer oppgir at den er ett- eller flerårig. Da vi besøkte stedet på denne turen, blei det funnet flere visne eksemplarer der det hadde dannet seg en liten rosett av småblader inntil den visne stengelen, og det så dermed ut til at denne rosetten hadde spirt fra årets plante, og at arten dermed også opptrer som flerårig, slik som blant andre Stenberg & Mossberg (2012) skriver.

Hvordan er så lakksennep kommet til Harkmark?

I *Norsk flora* (2022) er det nevnt at arten er kommet til Norge med ballastjord og med korn ved møller, men når det gjelder Harkmark (Mandal) er det spesielt nevnt at den kanskje her har kommet med ballastjord. I 2005-utgaven av *Lids flora* er funnet datert 1996, mens det rette skal, som nevnt over, være 1993. Her er det igjen antydning (i parentes) at arten kan ha kommet til Harkmark kanskje med gammel ballastjord. Det kan likevel være mulig at lakksennep er kommet hit med korn siden det nok

blei innført korn hit fra Tyskland tidligere.

Nede ved lokaliteten blei det også historier og segner om den gamle møllas tilblivelse, dens historie og oppbygning, og om hvordan såne gamle møller var bygd opp og brukt på attenhundretallet og langt inn på nittenhundretallet. Det hele formidlet av grunneieren, Olav Fredrik Fredriksen som, da vi ankom stedet, var opptatt med å ordne med vinterveden sin.

Historie

I 1867 blei det bygget ei mølle nede ved stranda like bortenfor enga der lakksennepen blei funnet første gang. Da vi besøkte stedet denne høsten, blei det funnet blomstrende eksemplarer ved den gamle møllebygningen, som nå er museum. Vi vet ikke sikkert om det kom skuter i ballast hit, men grunneieren, som altså hadde en omvisning for oss, fortalte at det i tidligere tider i alle fall blei importert tysk korn til denne mølla, og lakksennepen kan ha fulgt med som "forurensning" i kornet. I historielagets skrifter er det også antydning at det har vært utførsel av tømmer fra området, noe som kan indikere at det også kan ha blitt tatt i land ballast her.

Mølla blei altså bygd i 1867 av en franskmann, August Alfred Marie Bouilly, som i 1863 fant at det kunne være lurt å etablere ei sagmølle i vannfallet som gikk fra Dybovannet til Harkmarksfjorden. Drifta gikk imidlertid dårlig, og i 1870 ønsket Bouilly å gi bort anlegget til et landsomfattende lotteri. (Se nett-

stedet "Industrimuseum Harkmark sag og mølle.")

Beskrivelsen av anlegget var slik:

En Møllebygning paa 4 Etager, inneholdende 4 par Stene og 1 Grynkvern, samt et fuldstænding Inventarium til en Handelsmølle av 1ste klasse.

Bouilly fikk inn 4520 spd på lotteriet, og vinneren var Jens Pettersen fra Christiania. Han solgte deretter anlegget videre til Lars Fredriksen som var tippoldefar til Olav Fredriksen, samt gårdbruker Knud Taraldsen og kjøpmann Simon Simonsen. I perioden 1870-1954 hadde mølla mange eiere, både i form av deleiere og heleiere. Først i 1954 var hele anlegget tilbake på én eier – Olav Fredriksen.

Olav Fredrik Fredriksen og statuen av faren (foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Omvisning

Olav Fredrik Fredriksen, som er etterkommer etter bestefaren med samme navn, og som etter hvert overtok hele anlegget, gav oss nå altså en framifrå fin omvisning ved mølla og fullt opp av gammel "møllehistorie". Blant annet

inneholdt møllebygningen flere "forskjellige møller" alt etter hva slags korn det skulle males der. Den var bygget opp, slik jeg forsto det, av bøndene i området for å få malt lokalt produsert korn. Her var det både ei "byggmølle" som blei brukt bare til bygg, ei "rugmølle" som tok seg av rugen og til sist ei "hvetemølle" som hadde ansvaret for hveten. Denne siste hadde for øvrig navnet "klinten", et navn som Fredriksen undret på om ikke hadde et slags "bibelsk opphav" i lignelsen om "*klinten og hveten*".

Når en leser historia om Skien Aktiemølle (Seierstad & Østvedt 1958-1959), finner en noe av den samme utviklinga av forskjellige

møller. I Skien blei det, før firmaet Skien Aktiemølle blei starta i 1891, bygget flere møller i byen av lokale interessenter. I løpet av to bybranner gikk de fleste av de lokale møllene opp i røyk. Disse lokale møllene tok fra først av lokalt produsert korn ved siden av rug som blant annet blei importert fra Tyskland. Like før århundreskiftet blei Skien Aktiemølle etablert, og etter hvert blei det foretatt utvidelser av hvetemølla. Men både rug- og byggmøllene hadde fra først av større kapasitet enn hvetemølla, sannsynligvis fordi det tidligere i hovedsak blei dyrka mer rug og bygg enn hveten i våre egner.

Med kasterive i Hogganvikvannan i Lindesnes

Botanisering ved Ræge, Hogganvikvannan (foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Det var allerede lagt opp til en liten "miniekursjon" før middag første dagen av valideringskurset. Vi samla

oss i bilene og dro vestover mot Hogganvikvannan litt vest for Mandal i Lindesnes og på sørsida av

E39. Inn i området snodde det seg flere brakkvannsområder, som er et større vannsystem der hav og ferskvann møtes. Bernhard Kløw Askedalen, som var leder for opplegget, fant fram til et område helt innerst i Hogganvikvannan inntil Hogganvikveien. Vi fikk det travelt med å se på mengdene av stripetorskemunn *Linaria repens* i veikantene, mens Bernhard trylla fram ei kasterive og hoppa ut på ei flytebrygge som lå beleilig til i vannkanten. Etter noen kast kom det noen begeistrede rop fra brygga. De hørtes trolig nesten til Mandal. Bølgene skvulpa rundt flytebrygga da han starta "dansen" sin. Kvikt hoppa han i land og rota fram noe småtteri fra det brune og grønne som hadde fulgt med kasteriva.

Stilt havfruegras, Hogganvikvannan
(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Gledestrålende viste han fram noe vi nordmenn må ned til nettopp Agder-kysten for å se, aller helst i brakkvann: stilt havfruegras *Najas marina*. Denne forekomsten viste seg å være den vestligste i Norge til nå. Foruten spredte forekomster oppover langs Agder-kysten der arten er funnet på nærliggende lokaliteter, er

det også registrert en del funn i Arekilen på Hvaler i Østfold siste halvdel av 1800-tallet. I *Norsk Flora* (2022) er Kristiansand angitt som vestligste voksested for stilt havfruegras, mens det i Artskart er tatt med en hel rekke lokaliteter vest for Mandal, blant annet flere i Hogganvikvannan. Funndatoen for disse er 15. oktober 2024.

Småhavgras, Hogganvikvannan
(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Med vissent løv og annet materiale fulgte det også opp litt annet småtteri. Blant "bunnrasket" lå det noen tynne tråder av noe som Bernhard og Birna Rørslett etter hvert bestemte til et sannsynlig småhavgras *Ruppia maritima* og en kransalge ved navn hårkrans *Chara canescens*.

Hårkrans, Hogganvikvannan
(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

På hjemveien gikk turen ut til Sjøsandene for å se etter det i den norske floraen uvanlige graset sandskjegg *Corynephorus canescens*. Arten trives på basefattig grunn i sanddyner. Den regnes som svært sjelden og har sin østgrense nettopp i sandstrender i Mandal. Den var for lengst avblomstret, men de lyst blågrønne tuene med det trådsmale bladverket var tydelig å se.

Sandskjegg, Sjøsandene
(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Botanisering på Sjøsandene, Roger, Birna og Bernhard (foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Et ballastfunn fra Malmø-området i Mandal

Steinsennep, Sylterøya (Banken), Brevik, 17. august 2015 (foto: Bjørn Erik Halvorsen)

I midten av november 2024 hadde jeg en trivelig samtale med Erik fra Göteborg. Samtalene med Erik er alltid fylt av hyggelig botanikkprat, mye lærdom for en amatør fra Norge og løsning på en del spørsmål som dukker opp mens man her sitter og filosoferer omkring botanikken, skriver litt og ser ut av vinduet på en flokk stillitser eller grønnsisiker som beiter på restene av burot. Eller kanskje en bare sitter og filosoferer og drømmer om hva en kan få satt på papiret til *Listéra*, *Grobladet* eller en sjelden gang *Blyttia* eller *Calluna*. Noen ganger "sitter" en bare også!

I den ovennevnte praten med Erik kom jeg inn på et spesielt funn vi

gjorde i Mandal under vårt valideringskurs. Hotellet vi lå på ligger på Malmø, det gamle ballastområdet i byen, og her er det fortsatt en del å finne av gamle ballastplanter der det er mulig å få albuerom for disse små "juvelene" fra en svunnen tid. Mens vi "rota rundt" etter lærdom på PC-ene, valgte en liten flokk av selskapet å besøke den nærmeste egnen for å se om det var noe av botanisk interesse.

Vi som var igjen gjorde store øyne da noen av deltagerne etter en liten tur i traktene rundt hotellet troppa opp med stripetorskemunn *Linaria repens* (L.) Mill. og artens hybrid med lintorskemunn *L. vulgaris* L, *Linaria*

× *sepium* og en korsblomst som blei bestemt til steinsennep *Diplotaxis tenuifolia* (L.) DC.

Jeg har sannelig ikke sett så veldig mye av "vill" steinsennep, men en dyrka, litt mindre variant som av og til forviller seg, er oftere å se. (Den selges feilaktig under navnet "ruccolasalat".) Den "ville" blei første gang funnet i Norge i 1857 av Blytt i Drammen (Artskart). I Mandal er arten funnet på Malmø noen ganger, trolig på ballast siden funna er gamle. Det ser ut til å være en tendens til at de eldste funna ofte er knytta til ballast, mens hoveddelen av de norske registreringene i Artskart er av nyere dato, etter 2000, og kanskje er det et resultat av spredning fra dyrking, da trolig "den litt mindre varianten". Dette året (2024) blei arten funnet som ugras i en veikant i boligområdene i Tønsberg av Trond Grøstad, og her var det tydelig at den hadde spredd seg fra en hage innafor. Trond og jeg fant imidlertid noen eksemplarer av arten ved siloveggen

på Felleskjøpet i Larvik i 1999 som vi antar var den "ville formen" som er tydelig større.

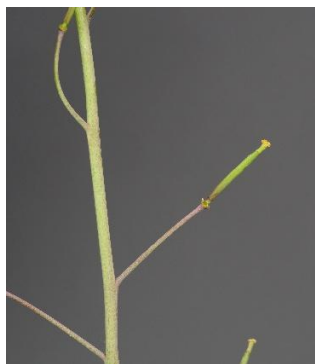
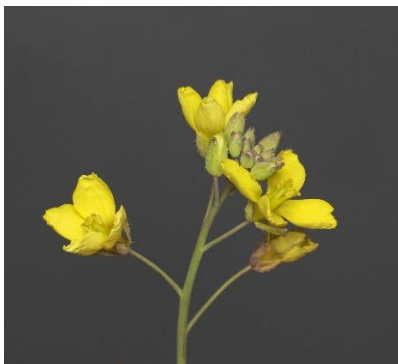
Men tilbake til praten med Erik. Han minte meg i samtalens løp om at det i siste utgave av *Norsk Flora* (2022) står følgende om steinsennep:

Framand, komen inn med ballastjord og i nyare tid innført som matplante (i vanleg sal hos oss som ruccola, men dette namnet gjeld i røynda Eruca vesicaria).

Om salatsennep *Eruca vesicaria* (L.) Cav. [inkl. *E. sativa* Mill.] står det:

Framand, komen inn med ballastjord, først funnen i 1892, med korn ved møller og elles på skrotemark, i seinare tid innført som matplante (den ekte ruccola, medan det som blir dyrka og selt som ruccola hos oss, oftast er frå Diplotaxis tenuifolia) og forvilla.

Salatsennep er dessuten en langt mer sjelden art enn steinsennep. Den er funnet noen få ganger ved Bølesiloen og ved Nordkronen i Stavanger, blant annet av forfatteren.

Steinsennep, Malmø-området, Mandal (foto: Jan Ingar Båtvik)

Kjølfaks *Ceratochloa sitchensis* (Trin.) Cope & Ryves

Kjølfaks, Søgne gamle kirke (foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Turen hjem fra Mandal fristet også med arter som fikk "hjemveien" til å "slingre" litt. Det blei snakk om et gras som i alle fall forfatteren hadde sett før, dog ikke på Sørlandet. I 2014 leverte Oddvar Pedersen inn et funn av et spesielt gras til muséet i Oslo. Vår venn Trond hadde på denne tida en oppgave med å montere presset materiale av planter som var levert inn på Tøyen. En dag satt han der med en art han aldri hadde sett før. Graset var artsbestemt til kjølfaks *Ceratochloa sitchensis* (Trin.) Cope & Ryves. Han meddelte meg om dette funnet som var gjort i Sande i Vestfold. Snart fant vi ut via telefon at det dreide seg om en art som tidligere var ført til slekta *Bromus*. Jeg hadde sett denne arten flere

ganger tidligere på Öland, og i *Norsk flora* (2022) er det nevnt at "*arten er i nokså rask spreiding i Danmark og Sverige og kan allereie finnast fleire stader i Noreg.*" Året etter besøkte jeg funnstedet hvor det var en ganske stor forekomst av kjølfaks på ei grasmark nede ved stranda. Denne forekomsten er ennå ikke kommet inn i Artskart.

Så, i 2020 blei et nytt funn av arten innrapportert fra Sørlandet. Hans Vidar Løkken og Torhild Ormestad hadde funnet kjølfaks på Søgnetunet ved Søgne gamle kirke. Det var vårt utgangspunkt for mer botanisering på hjemveien fra Mandal. De tre andre i bilen blei overbevist om at vi burde gjøre en sving nedom den gamle kirka i Søgne, og som tenkt, så gjort.

Vi fant etter hvert fram til kirka som ligger inntil en landbruksskole eller noe slikt (Søgnestetunet?), men hvor skulle vi så leite? Det endte med at telefonen blei tatt i bruk, og en hyggelig stemme hjalp oss greit på vei til forekomsten: *Det ligger et bygg like inn mot elva et lite stykke fra kirka. Bakenfor dette finnes det et større felt (en åker) med rader av utplanta busker av "amerikanske blåbær". Blant blåbæra og rundt bygningen vokser kjølfaks!*

Jeg må tilstå at en ørliten neve med blåbær smakte godt etter at spredte strå med karakteristiske store og flate aks dukka opp. (Det blei bare en smak av blåbær, sammen med den lille gleden over at også dette besøket ga en god botanisk opplevelse.)

Kjølfaks, Søgne gamle kirke
(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Og jammen, da jeg noen uker etter hjemkomsten sjekka Artskart, var det sannelig dukka opp enda en ny forekomst av kjølfaks i Søgne, signert den samme Hans Vidar Løkken sammen med Kjell Myhre og Svein Almedal.

Litteratur

- Elven, R., Bjorå, C.S., Fremstad, E., Hegre, H., Solstad, H. 2022. *Norsk flora*, 8.utg. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Halvorsen, Roger. 2015. Ennå lever lakksennepen *Coincya monensis* ssp. *cheiranthos* i Harkmark i Mandal, Vest-Agder . *Blyttia* 73(1) s.54-56.
- Lid, Johannes & Lid, Dagny Tande. 2005. *Norsk flora* 7. utg. v/ Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Mossberg, Bo & Stenberg, Lennart. 2003. *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand.
- Seierstad, Ivar & Østvedt, Einar. 1958-1959. *Skien historie*, bind 1-3. Skien kommune, i kommisjon hos Erik St. Nilssen Forlag, Skien.

Fra nettet

- Artskart: Nettstedet: Vis utvalg i kart | Artskart 2 (oppslag i januar 2025).
<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter Artskart.
- Harkmark sag og mølle. Industrimuseum.
Store Norske Leksikon. https://snl.no/Harkmark_Sag_og_Mølle

DA JEG MØTTE JOHAN DYRING

EN REISE I ARTSNAVNEHISTORIE

Eivind Torgersen

Den biologiske systematikken kan fremstå forvirrende og på grensen til rotete når man gir seg i kast med den helt uten biologifaglig ballast. Men hvis man tar seg tid til å grave litt forbi Carl von Linné og andre berømt-heter, er belønningen stor. Man støter på spennende historier og personligheter som aldri har fått den oppmerksomheten de kanskje fortjener.

I fjor ga jeg ut boka «*Rattus norvegicus* – historien om hvordan artene får navn» (Spartacus forlag), en populærvitenskapelig fremstilling av den biologiske systematikkens historie og det binomiale navnesystemet. Jeg tok for meg alle arter som heter *norvegica*, *norvegicus* og *norvegicum* og bruker dem (men også andre) som eksempler på hvordan systemet ble til, hvordan det har utviklet seg og hvordan det brukes i dag.

Naiv og full av optimisme skred jeg til verket. Det føltes som en naturlig fortsettelse etter min tidligere bok om historien bak det periodiske system. Aller først ville jeg lage meg en oversikt over alle arter som har epitetene *norvegica*, *norvegicus* og *norvegicum*. Jeg ville lage en komplett liste. Jeg ville finne fasiten.

Det tok ikke lang tid før jeg måtte gi opp den drømmen, før jeg skjønnte at den biologiske systematikken er et pågående arbeid, en utvikling mot noe som hele tiden blir bedre og riktigere, forhåpentligvis. Snart innså jeg at det jeg kaller «art», omtaler forskerne som «artshypotese», og jeg fant ut at navnehistorien er proppfull av synonymer man helst ikke skal bruke.

Jeg fikk en følelse av at den biologiske systematikken er like levende som artene den prøver å systematisere. Så ille er det heldigvis ikke, men jeg må innrømme at det var en trøst å møte hobbybotanikere som sukker over alle navneendringene hver gang det kommer en ny utgave av Lids «Norsk flora». Forståelig nok er det mange som kunne ønske seg at navnene de har lært seg skal fortsette å være i bruk. Det er ikke bare jeg.

Eivind Torgersen er frilans forskningsjournalist og forfatter. I 2024 ga han ut boka «*Rattus norvegicus* – historien om hvordan artene får navn» (Spartacus Forlag). Han har tidligere utgitt «Genier, sjarlataner og 50 bøtter med urin – historien om det periodiske system» og de 118 grunnstoffene og «Hele verden i lomma – bli kjent med de 118 grunnstoffene».

Ingen fasit – ingen overordnet myndighet

Men vitenskapen går videre uavhengig av slike hensyn, og diskusjonene foregår der forskere alltid fremsetter sine funn og synspunkter: i de vitenskapelige tidsskriftene. Selv setter jeg stor pris på Per Jørgensens og Reidar Elvens opprop for navnet *Carex norvegica* i 2018. Men det finnes ingen fasit og det finnes ingen overordnet myndighet som sier at Jørgensen og Elven har rett. Vi er avhengige av at botanikermiljøet aksepterer argumentene deres og følger forslaget.

Det åpner imidlertid opp for ulike navnepraksiser, noen ganger kanskje av nasjonalistisk art. Hvis man leser Harald Mehus' hovedoppgave fra 1970, den handler om kvann, er det påfallende hvordan norske botanikere holder seg til navnet *norvegica* på underarten fjellkvann til langt ut på 1970-tallet.

Ute i verden dominerte navnet den lyder i dag, *Angelica archangelica* subsp. *archangelica*, i flere tiår før det norske miljøet fulgte etter. De forholdt seg lojale til det som sannsynligvis var Rolf Nordhagens navnevalg. Det er vanskelig å finne dokumentasjon på akkurat når og hvor Nordhagen fremmet *norvegica*-forslaget, men navnet er i hvert fall med i «Lids flora» fra 1944.

Sorbus norvegica

Et navn som stadig dukket opp i arbeidet med boka, var *Sorbus norvegica*. Hundrevis av belegg i

norske vitenskapelige samlinger, fra helt opp til vår tid, er påklistret dette navnet. Det står gjerne «Hedl.» etter navnet for å vise at det stammer fra den svenske botanikeren Teodor Hedlund, en av de fremste ekspertene på rognlekta for drøyt hundre år siden.

Går man inn i databasene som holder orden på slike ting, ser man at rognlekta fikk dette nye medlemmet i 1914 og at det ble publisert i *Nyt Magazin for Naturvidenskaberne*, nærmere bestemt på side 254.

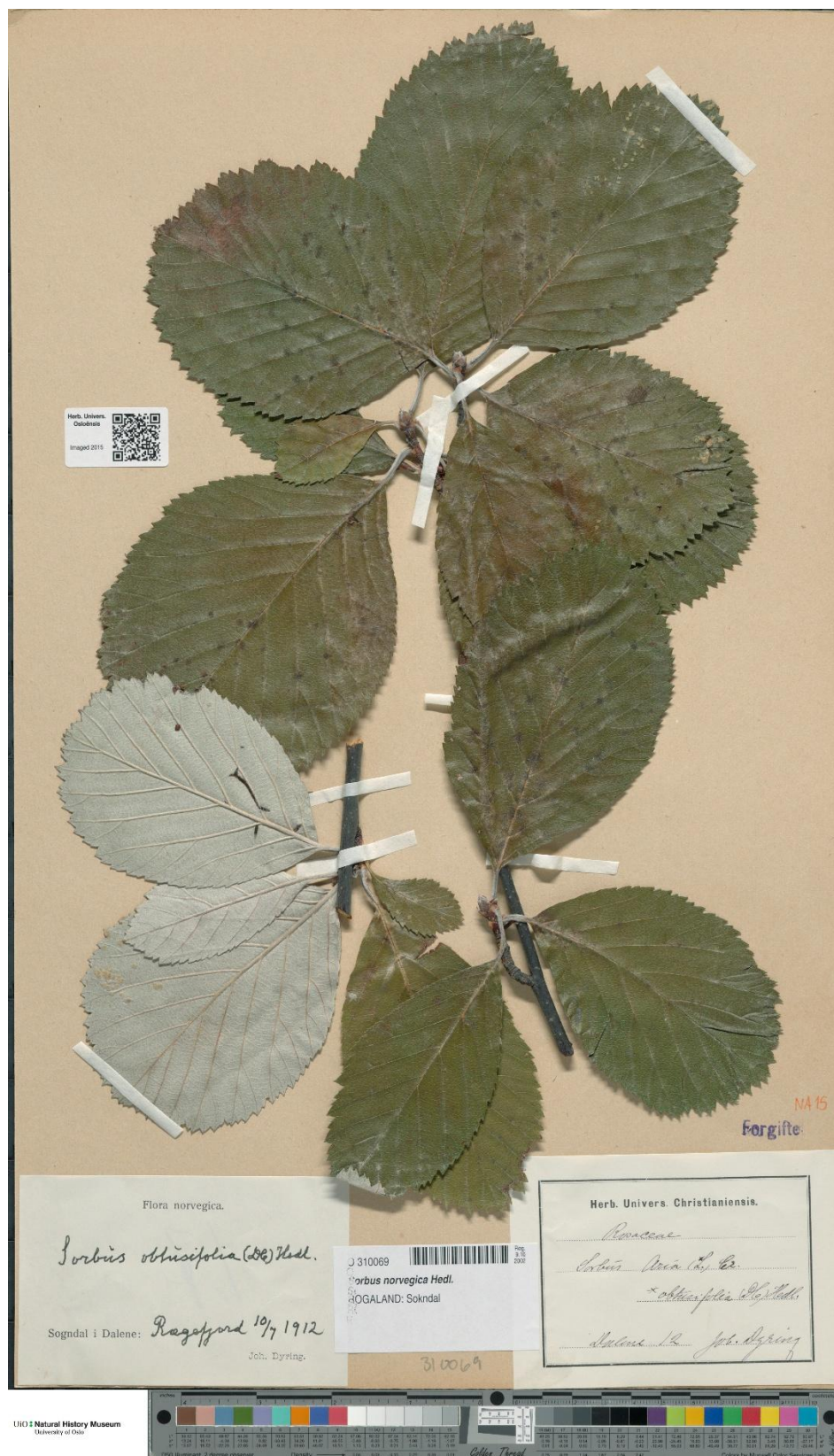
Jeg kunne stoppet der, med et navn og et årstall. Men jeg ville gå videre. Det var slik jeg havnet inne i nettbiblioteket Biodiversity Heritage Library (BHL), og det var der jeg for første gang møtte Johan Dyring.

De siste årene har jeg tilbrakt utallige arbeidsdager i Biodiversity Heritage Library, der tusenvis av bøker og tidsskrifter ligger åpent og tilgjengelig for alle. Her får man virkelig en følelse av vitenskapens utvikling, i både form og innhold. Fra de snirklete, ornamentale og nesten uleselige bokstavene i de eldste bevarte skriftene til renere, mer effektive skrifttyper i nyere tid. Fra veldig korte og ganske overfladiske beskrivelser av planter, sopp og dyr til en nøyaktighet og en detaljrikdom som nesten er for stor til å ta innover seg.

Dette biblioteket er fullt av uvurderlige skatter fra vitenskapshistorien. Her finner vi skriftene til Carl von Linné og andre store navn,

[Sorbus aria 1872 NHM] Den 23 år gamle Johan Dyring fant denne på Borgeåsen ved Porsgrunn i 1872. Han registrerte den med navnet *Sorbus aria*, men skal være samme art som han senere ga navnet *Sorbus norvegica*. I dag heter den *Aria obtusifolia*. (Foto: Karplantesamlingen ved NHM)

[*Sorbus norvegica* 1912 Sokndal NHM]

Dette eksemplaret av norsk asal fant Johan Dyring ved Rægefjord i Sokndal 10. juli 1912. Han arkiverte den som *Sorbus obtusifolia*, men to år senere endrer han navnet til *Sorbus norvegica*. (Foto: Karplantesamlingen ved NHM)

bøker og oversiktsverker over flora og fauna fra mange forskjellige land og områder, også fra Norge, som Erik Pontoppidans *Det første Forsøg paa Norges Naturlige Historie, forestillende Dette Kongeriges Luft, Grund, Fielde, Vande, Væxter, Metaller, Mineralier, Steen-arter, Dyr, Fugle, Fiske og omsider Indbyggernes Naturel, samt Sædvaner og Levemaade*, utgitt i to bind i henholdsvis 1752 og 1753. Biblioteket inneholder nesten komplette årganger av tidsskrifter fra de viktigste vitenskapsakademiene i for eksempel London og Paris, men også deres norske avleggere, inkludert 1914-utgaven av *Nyt Magazin for Naturvidenskaberne*.

Planteliste fra Sokndal

Der kan man bla opp på side 254 og få bekreftet opplysningene. «*Sorbus norvegica* HEDL. nov. nomen» står det. Det er også satt inn en fotnote som forteller at dette er sett over av «hr lektor dr. T. HEDLUND». Hedlund gis også æren for de to påfølgende sidene med diagnose av arten, på latin.

Men det er altså ikke Hedlund selv som har publisert dette. Han har bidratt med sitt, men vi må bla oss tilbake til side 217, der artikkelen starter, med tittelen «Planteliste fra Sogndal. Et bidrag til kundskapen om vegetationen i Dalene». Og den er signert «Joh. Dyring».

Johan Dyring ble født i Porsgrunn i 1849. På nettsiden Gamle Skien kan vi lese at han var sønn av bokbinder Hans Johan Dyring og at han som 19-åring «losjerende i huset hos barberer Gustaf Ferdinand Christensen i Skien». I Store norske leksikon omtales han som «skolemann og botaniker» og vi får vite at han fra 1875 til 1924 var lærer ved «Asker seminar».

Det står også at han er mest kjent for sin «Flora Grenmarensis», en nesten 200 siders oversikt over plantelivet ved Langesundsfjorden, et område som i middelalderen ble kalt Grenmar. Også dette bidraget ble publisert i *Nyt Magazin for Naturvidenskaberne*, tre år før rapporten om vegetasjonen i Dalene.

Vi finner ingen opplysninger om akademiske titler eller æresbevisninger i leksikonartikkelen om Dyring. Han var først og fremst lærer. Kanskje er det derfor jeg umiddelbart får sympati og varme følelser for Dyring, slik jeg er full av beundring for de mange som opp gjennom hundreårene har bidratt til å oppdage, beskrive og navngi artene i naturen rundt oss: De som ikke sitter som autoriteter øverst på biologiens tinder, som ikke engang har hatt vitenskapelige stillinger, de som av egen fri vilje bruker store deler av livet på å bevege seg rundt i naturen, ofte med blikket festet på bakken foran seg, for å gi sitt bidrag til det biologiske mangfoldet.

Gjeterø og Hallevandet paa Brunlaneset, temm. sj., saaledes ved Brevik [BL.], Trosvik, Ørstvetø, Versvik, Øienkast, Borgeaas og Skien [BL.]¹. — Ansees af tyske botanikere [cfr. ASCHERS. u. GR. Synopsis] som en hybrid; den norske plante er dog uden mindste tvil en god art.

S. subpinnata HEDL. n. sp. [Syn. *S. intermedia* BL. N. Fl. p. 1135 (1874). *S. (aria) obtusifolia* × *S. fennica* HEDL. Monogr. d. Gatt. Sorbus. Kgl. Sv. Vet. Akad:s Handl. Bd. 35, N:o 1, p. 140 (1901)].

Arbor fruticosa foliis subtus albotomentosis, pagina folii evoluti oculis armatis vix dimidia parte per tomentum visibili, breviter oblongis, circ. 1½-plø longioribus quam latis, obtusis, nervis lateralibus 7—8 præditis, obtuse lobatis, basin versus profundius incis, lobis infimis duobus in ramulis elongatis (rarius etiam in ramulis sterilibus abbreviatis) uno vel utroque latere folii a ceteris liberis et usque ad 5 mm. remotis, cum nervo principali tamen connatis; floribus albis, parvis, circ. 11 mm. latis, stylis 2—3, sepalis breviter lanceolatis, in fructu conniventibus, albotomentosis, apicibus subglabris; fructibus rubris, subglobosis, circ. 10,5 mm. longis et 8 mm. crassis, lenticellis parvis parce aspersis, carpellis 2—3, infra calycem tomentos, superne latitudine tota et deorsum sensim angustiore parte media longe

¹ *Sorbus Meinichii* LINDB., som forekommer talrig ved Holmestrand, dels paa fastlandet men især paa øerne [Lango, Bjerkø, Gaaserumpen, Killingholmen, Kommersø, Mølen ved Horten] og som maaske ogsaa forekommer paa Brunlaneset if. et mangelfuldt ekspl. i et skoleherb., anbefales til eftersøgning. Den ansees af prof. MURBECK [Bot. Not. 1885] og de senere skandinaviske botanikere [cfr. dog HEDLUND Monographie der Gattung Sorbus p. 140] samt i ASCH. u. GR. Synopsis for hybriden *S. aucuparia* × *fennica*. Holmestrandsplanten er dog visse ingen bastard — hvorledes den end fra først af kan være opstaaet. Den optræder som et lidet træ, oftest mindre end begge de formodede stamarter — hvoraf *S. fennica* desuden kun forekommer sj. i egnen — bærer, ialfald visse aar, rigelig og veludviklet frugt, udbreder sig paa normal maade ved frø og viser ingen tydelige overgange hverken til den ene eller den anden af de nævnte arter. — Den har mere mørkegrønne blade end *S. fennica*.

Sedum maximum (L.) SUTER. Temm. alm. f. eks. ved Ymmersten, Rægefjord, Hauge, Fidje, Brandsberg m. fl. st. I Aaensire mest ved Televik.

S. annuum L. Temm. alm.

S. anglicum HUDS. Alm. ved havkysten, hvorfra den gaar op gjennem dalen ialfald til noget ovenfor kirken. I Aaensire sjeldnere f. eks. ved Holmen og Vatlandsstrand. — Ved Rægefjord, Ymmersten m. fl. st. forekommer en f. med spredte, ikke tueformig samlede blomsterstengler og skud samt med rent hvite kronblade.

S. acre L. Temm. alm. f. eks. ved Rægefjord og Hauge. I Aaensire sjeldnere, saaledes ved Televik og Holmen.

Saxifragaceæ (L.) D. C.

Parnassia palustris L. Temm. alm., som det synes især i Aaensire.

Ribes grossularia L. Sj. Rægefjord fl. st., maaske forvildet fra haver.

R. Schlechtendalii LGE. Sj. Rægefjord.

Rosaceæ B. JUSS.

Cotoneaster integerrima MEDIK. Sj.; kun ved Tverdal, hvor den forekommer meget sparsomt. I Aaensire har THELE kun fundet tre busker, paa Smiebakken ved Midbø, Strandebak paa Vatland og ved Televik.

Pyrus malus L. Alm.

*Sorbus*¹ *norvegica* HEDL. nov. nomen.

Syn. *Pyrus Aria* *e obtusifolia* DE CANDOLLE Prodr. II, p. 636, pr. p. (Fl. dan. 302 pr. p. *S. rupicola* respicit) 1825. *Sorbus (Aria) obtusifolia* HEDL., Monogr. d. Gattung Sorbus (Kongl. Sv. Vet. Akad.: s. Handl. Bd. 35 N:o 1, p. 80) 1901, nomen jam antea variis Sorbis attributum.

¹ Sorbus-formene er velvillig gennemset av hr. lektor dr. T. HEDLUND [Alnarp, Åkarp], som ogsaa har levert de to utførlige diagnoser.

«Den store skogfattigdom»

Og så skriver han så levende, Dyring, langt unna det tekniske og nøkterne språket som preger dagens vitenskapelige tekster. Det er nesten som om vi er med på turen når han skriver «Noget av det som først falder i øinene i Sogndal – som i Dalene i sin helhet – er den store skogfattigdom». Han har vært der og sett selv, ikke i saft- og syltetøybygda i Sogn og Fjordane, men i det som i dag heter Sokndal, helt sør i Rogaland. Gjennom hans øyne ser vi fjellene omkring, «som regel omtrent jordløse, snaue og nakne». Det er slik det er å bevege seg inn i Biodiversity Heritage Library, og det er vanskelig å komme seg ut igjen når man møter folk som Johan Dyring. Timene bare renner av gårde

I 1912 og 1913 vandret han rundt helt sørøst i Norge, med statsstøtte gjennom kongelig resolusjon, som han skriver. Beretningen fra Sokndal har han presset inn på snaut 70 sider. Her, i «et av de magreste og mest øde strøk av den sydligste del av vårt land», har han funnet en ny *norvegica*. Det er litt feil å skrive «funnet», for dette treet var kjent fra før, men Dyring vil rydde opp i rogn slekta. Derfor skriver han «nov. nomen» etter *Sorbus norvegica*, for å vise for hele verden at det bare er navnet som er nytt.

Om han egentlig bare bidro til mer rot skal ikke jeg uttale meg om, men mye har skjedd i rogn slekta siden den gangen. Så sent som i 2017, og med

ny DNA-teknologi for hånden, sørget Alexander N. Sennikov og Arto Kurtto ved Finlands naturhistoriske museum for en skikkelig opprydning. *Sorbus norvegica* levnes liten ære. Ikke bare omtales navnet som ugyldig og overflødig med de latinske forkortelsene «nom. illeg. superfl.», men arten flyttes like godt over til naboene i sølvasalslekta og får navnet *Aria obtusifolia*. Den eneste koblingen til Norge er at Artsdatabankens navneredaktører har beholdt populærnavnet norsk asal.

Mellom Kulletangen og Øienkast

Det er nesten så jeg blir fornærma på vegne av Johan Dyring, men vitenskapen kan ikke ta slike hensyn. Heldigvis finner jeg en slags oppreisning hos Sennikov og Kurtto.

I ryddeartikkelen fra 2017 gir de også heder til radarparet Dyring og Hedlund, mest til Hedlund, ikke overraskende, han fikk etter hvert en professortittel ved Alnarps lantbruksinstitutt, og han blir tilgodesett med sin helt egen slekt, *Hedlundia*, småasalslekta.

Anerkjennelsen av Dyring ligger mer diskret plassert under arten *Hedlundia subpinnata*, grenmarasal. For hvor dukket den opp første gang, med navnet *Sorbus subpinnata*? Jo, i Dyrings «Flora Grenmarensis. Et bidrag til kundskapen om vegetationen ved Langesundsfjorden» fra 1911. Grenmarasalen, skriver Dyring og Hedlund, har de funnet blant annet

Funnet (1) av *Sorbus subpinnata* (*Hedlundia subpinnata*) fra 1901 i Naturhistorisk museums herbarium (O).

Funnet (2) av *Sorbus subpinnata* (*Hedlundia subpinnata*) fra 1901 i Naturhistorisk museums herbarium (O).

i «Kragerø langs Knipenheien ved Barland og ved Espehalsen, Sundby og Gjomle i Bamle, Brevik ved jernbanestationen og paa aasen ovenfor Trosvik».

Og ikke nok med det. Sennikov og Kurtto måtte også finne et type-eksemplar, en lectotype, til den nye navnekombinasjonen. Valget falt på et eksemplar som ble samlet inn av Johan Dyring i Porsgrunn «mellem Kulletangen og Øienkast» 16. juli 1901. De skriver at eksemplaret finnes i Hedlunds herbarium.

Men det finnes også et eksemplar i samlingene ved Naturhistorisk

museum i Oslo, samlet på akkurat samme sted og på nøyaktig samme dato, av Johan Dyring. Der ligger det sammen med minst tusen – søkemotoren deres klarer ikke å telle lenger enn det – planter som Dyring samlet, presset og arkiverte. Og jeg antar at det finnes flere ved Bergen museum, da det var der Dyrings eget herbarium havnet i 1924. Til sammen er dette tusenvis av bevis på at man ikke trenger fine titler for å sette spor etter seg i den biologiske systematikken.

Litteratur

- Dyring, Johan. 1911. Flora grenmarensis. *Nyt magazin for naturvidenskaberne* 49:99-276
- Dyring, Johan. 1914. Planteliste fra Sogndal. Et bidrag til kundskapen om vegetationen i Dalene. *Nyt magazin for naturvidenskaberne* 52:217-284
- Jørgensen, Per M. & Elven, Reidar. 2018. Proposal to conserve the name *Carex norvegica* against *C. halleri* and with a conserved type (Cyperaceae). *Taxon* 61(6): 1324.
- Sennikov, Alexander N. & Kurtto, Arto. 2017. A phylogenetic checklist of *Sorbus* s.l. (Rosaceae) in Europe. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica* 93:1-78.

Nettsteder

Gamle Skien:

<https://gamleskien.no/getperson.php?personID=I35862&tree=GamleSkien>

Johan Dyring i Store norske leksikon: https://snl.no/Johan_Peder_Michael_Dyring

Listéra HAR 40-ÅRS JUBILEUM ET HISTORISK TILBAKEBLIKK

Bjørn Erik Halvorsen

25. september 2024 holdt Skien kommune et informasjonsmøte om biologisk mangfold i kommunen. Flere personer fortalte om ulike tema. Dette dreide seg om viktige arter og biotoper som de ønsker å verne om og hvordan de tar sikte på å utvide de listene som de nå hadde satt opp over viktige lokaliteter. Jonas Haugen var en av foredragsholderne. Han tok for seg flere momenter, og et av dem var det kunnskapsgrunnlaget som nåværende informasjon er basert på. Et av de første bildene som da dukket opp på lerretet var forsiden på *Listéra* nr. 1 fra 1986.

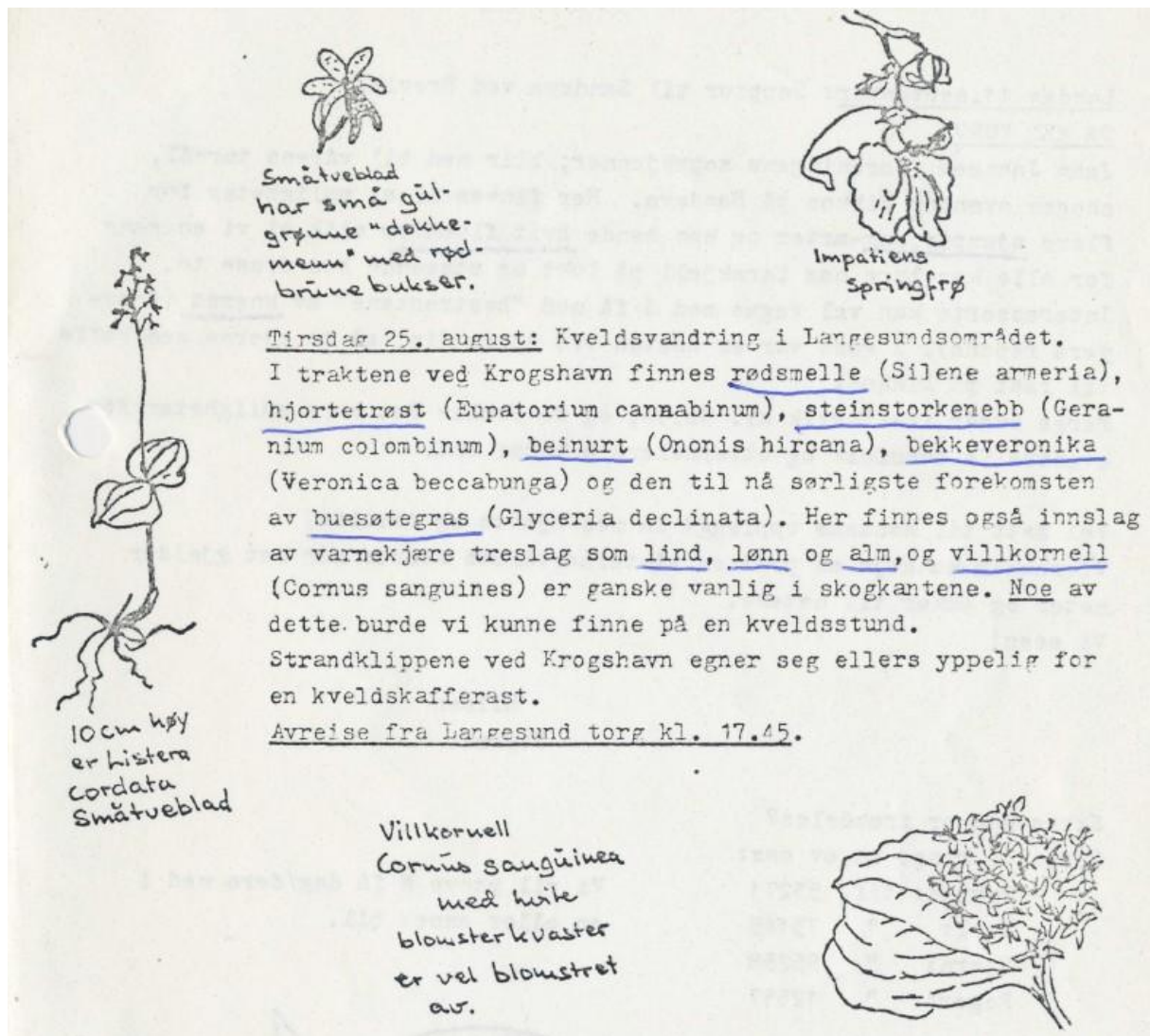
Hvordan har medlemsbladet til Telemark Botaniske Forening fått en slik status hos den offentlige forvaltningen? I denne artikkelen skal jeg forsøke å ta et historisk tilbakeblikk på *Listéra*'s første 39 år.

Etableringen av medlemsbladet *Listéra*

Fra oppstarten av TBF i 1980 ble det sendt ut møteprogram, turprogram og andre annonseringer som egne dokumenter minst fire ganger i året. Det var et ønske om å også sende ut annen informasjon til medlemmene. Ved starten av 1986 kom første utgivelse av *Listéra*. Det inneholdt informasjon om vinterens møter og planlagt sommerekskursjon til Rauland. Det inneholdt også et

resymé fra årsmøtet, som på den tiden ble holdt på høsten. Heftet hadde på de første sidene tanker om hva *Listéra* kunne brukes til, både for styret og medlemmene. Av informative artikler fant man, gratulasjon til NBF for sitt 50-års jubileum, informasjon om «*Floraatlas for Telemark*», spalte om nyfunn av planter, informasjon om søtegras i Telemark og informasjon om kontingent-innbetaling.

Navnet *Listéra* på heftet var ingen tilfeldighet. TBFs emblem, som er en tegning av småtveblad *Listera cordata*, ble vedtatt på årsmøtet høsten 1982. I årsmeldingen for 1982 står en foreløpig tegning av emblemet som avslutning på årsmeldingen. (De første årsmeldingene ligger på hjemmesiden til TBF som en del av den totale årsrapporten.) Denne foreløpige tegningen hadde da allerede vært med første gang i det utsendte programmet for høsten 1981, og det var på en eller annen form tegnet inn i etterfølgende utsendinger til medlemmene. På forsiden av årsberetningen for 1984 kom det ferdige utformede emblemet. Det var designet av Kjell Thowsen, og denne tegningen bruker TBF fortsatt. Denne årsberetningen ble laget til årsmøtet 31. oktober 1984. Navnet på slekta til småtveblad ble valgt som navnet på medlemsbladet.

Fra en side i det utsendte programmet for høsten 1981,
trolig første versjon av det som siden kom til å bli TBFs emblem?

Jeg har ikke funnet styremøte-referater fra denne tiden. I referatet fra årsmøtet høsten 1985 står det heller ikke noe om å etablere et medlemsblad. Så derfor ser det ut til at *Listéra* bare dukket opp som en idé, uten at det ble gjort formelle vedtak. Men uansett, utgivelsen av medlemsbladet ble gjentatt, og heftet har nå kommet inn i sitt førtiende år med utgivelser.

Listéra-komitéen og utgivelsene

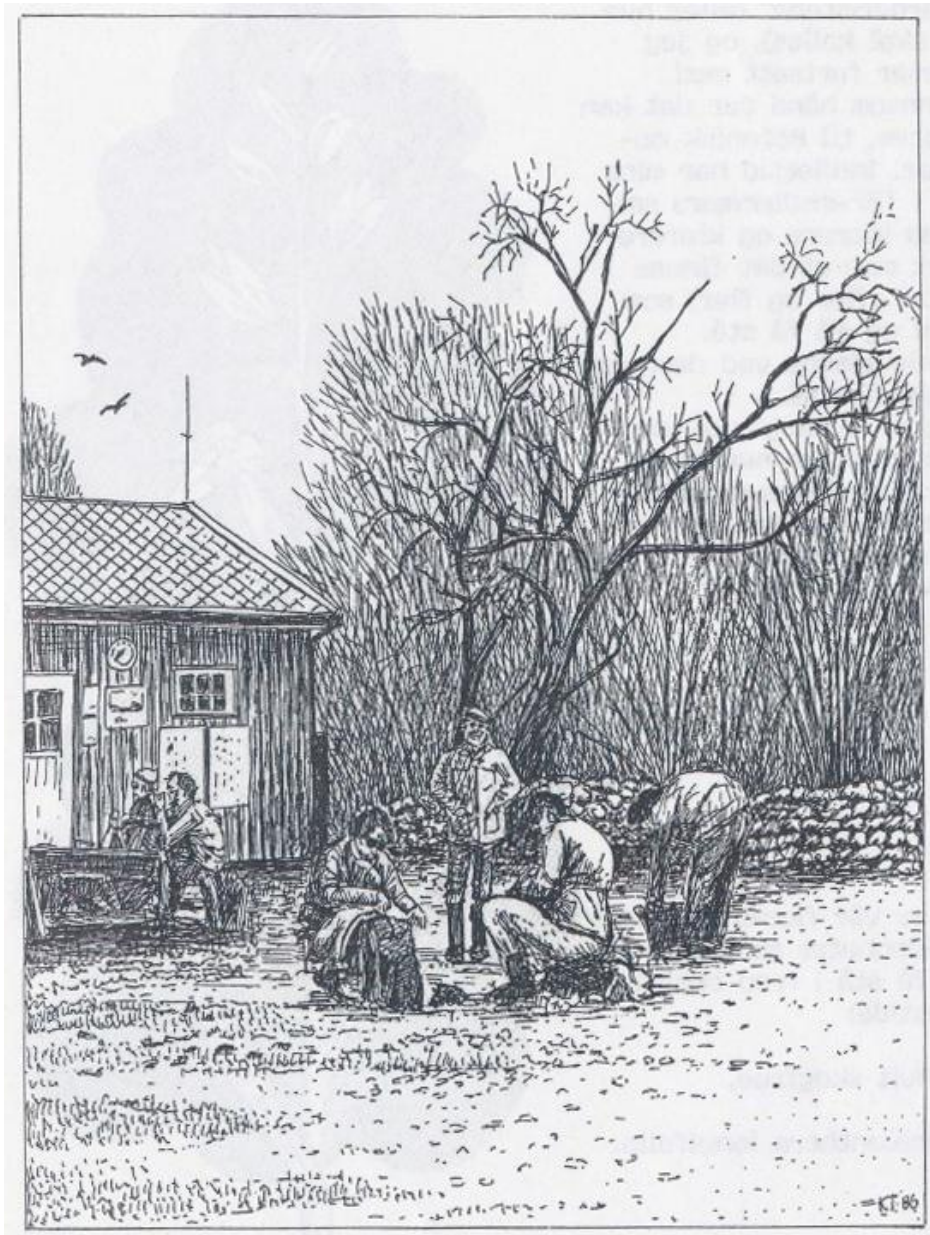
Det var styret i TBF som tok seg av utgivelsene av *Listéra* i 1986 og

1987. Styret besto disse to årene av Roger Halvorsen (formann), Bjørn Lervik (kasserer), Liv Schiemann og Karl S. Eriksen. På årsmøtet 20. november 1987 ble den første redaksjonskomitéen valgt. Den besto av Kjell Thowsen, Roger Halvorsen, Ellen Krokå og Charlotte Bakke. Men, det er ikke før utgivelsen i 1991 at komitémedlemmene står oppført i starten av medlemsbladet.

Jeg har sett gjennom hvem som har vært innom *Listéra*-komitéen. Da fant jeg 18 personer. Roger Halvorsen var med i utgivelsene fram

til første utgivelse i 1996. Den som har flest år i komitéen er Charlotte Bakke. Etter at hun ble valgt inn høsten 1987, har hun sittet i komitéen alle år med unntak av 3 år på 1990-tallet. Priscilla Hansen var med på utgivelsen i 1993, og hun ble sittende i komitéen fram til og med første utgivelse i 2007. Norman Hagen ble valgt inn i komitéen høsten 2004. Han tok seg av redigeringen av bladet

fram til og med andre utgivelse 2022. Kristin Vigander kom inn i komitéen i 2006, Kåre Homble kom inn i komitéen i 2015, og begge sitter der fortsatt. Nå har jeg nevnt de seks personene som har vært med på flest utgivelser. 12 andre medlemmer har også bidratt til flotte hefter. Jeg må sende en takk for de 39 første årene med flotte medlemsblad.

Tegning laget av Kjell Thowsen i *Listéra* nr 1 1987
Motiv: TBF-tur til Jomfruland i 1986

Antall utgivelser per år har variert. De to første årene kom det i alt fire utgivelser. I 1988 kom to utgivelser. Så fulgte en periode på sju år med bare én årlig utgivelse. Fra 1996 har det vært to utgivelser per år med unntak av årene 2000, 2001 og 2003, for disse tre årene ble det bare utgitt ett årlig hefte. Jeg skal forsøke å gi et slags resymé av disse 72 utgivelsene. Jeg har sett gjennom alle heftene og forsøkt å illustrere hvordan bladet har endret seg i løpet av de 39 første årene.

Den første perioden til og med utgivelsen i 1991 ble bladet skrevet med en Canon elektronisk skrivemaskin. Den hadde noen digitale funksjoner. Det var Kjell Thowsen som hadde lært seg funksjonaliteten på den. Utgivelsen i 1992 ble første gang laget med EDB-basert tekstbehandling. Ulike tekst-verktøy har etterpå blitt benyttet i takt med hvordan de og dataverdenen forbedret seg.

De åtte første utgivelsene (1986 og 1987) kom med to-farget forside (se forsiden på dette heftet). Det fikk man til ved å kjøre forsiden gjennom kopimaskinen to ganger, med forskjellig fargepulver. Første utgivelse med fargefoto på forsiden kom i 1992. Dette ble praktisert fram til 1995, da det i denne perioden var bare én årlig utgivelse. I perioden 1996 - 2004 ble det de fleste årene utgitt to medlemsblader per år. Da var rutinen at den ene utgivelsen skulle ha farge på forsiden og den andre utgivelsen hadde sort-hvit forside. Dette ble gjort fordi trykkeriet hadde høyere

pris for fargetrykk. Fra 2005 dukker det opp fargebilder også inne i heftet.

Listéra nr. 1 1994: søstermarihand fra Fyresdal med delvis rødfarge på blomsten

De første årene ble medlemsbladet sendt til TBFs medlemmer. 11. september 1990 mottok TBF et brev fra Nasjonalbibliotekavdelingen i Rana fra overbibliotekar Bjørg Simonsen. Der refereres det til lov av 9. juli 1989 om «*avleveringsplikt for allment tilgjengelige dokument*». Det gis også beskjed om at det skal sendes eksemplar til Nasjonalbibliotekavdelingen i Rana, Norsk avdeling ved Universitetsbiblioteket i Oslo, Tilvekstavdelingen ved Universitetsbiblioteket i Oslo, Universitetsbiblioteket i Bergen og Universitetsbiblioteket i Trondheim.

18. september 1991 ba Telemarksbiblioteket på Ulefoss om å få tilsendt et eksemplar av *Listéra*. Etter hvert

har lista av mottakere stadig blitt utvidet til å omfatte alle kommunale bibliotek i Telemark og i tillegg flere videregående skoler, folkehøyskoler, Universitetet i Sørøst-Norge og Universitetet i Agder. TBF sender også heftet til Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, NBF, NBFs leder, de fleste andre grunnorganisasjonene i Norge, *Blyttia*, *Firbladet*, Hardangervidda Senteret AS og Miclis. Utenfor Norge mottar Svensk Botanisk Forening, fire lokale botaniske foreninger i Sverige, Senckenberg Gesellschaft für Naturforschung i Frankfurt, Freie Universität Berlin og Conservatoire et Jardin botaniques i Genève medlemsbladet. Ved utsendelsene skriver vi i dag 59 ekstra adresselapper i tillegg til navnelappene til medlemmene.

Her må man ikke glemme den innsatsen som er gjort for å få sendt ut medlemsbladet. Heftene måtte legges i konvolutt og frimerke og adresse måtte påføres korrekt. I starten var det i stor grad styret og medlemmer i *Listéra*-komitéen som tok seg av dette. Med en vanlig skrivemaskin skrev man 3 ganger 8 adresser på et A4-ark, som man kopierte over på arket med klisterlapper i en kopieringsmaskin. Det ble da gjenbruk av A4-arkene hver gang ny forsendelse skulle gjøres. Etter en stund fikk man medlemsregisteret over på en datamaskin som hadde verktøy for å skrive ut adresselapper. I *Listéra* nr. 2 2006 ble baksiden omarbeidet til å inneholde felt for adresselapp og standard rute for å markere «porto betalt». Dermed

unngikk man arbeidet med å kjøpe og klistre på frimerker. Bjørn Erik Halvorsen hadde lenge medlemsregisteret og liste over øvrige heftemottakere på sin personlige datamaskin, og han benyttet et verktøy som het Works til å skrive dem ut. Works mistet etter hvert support, og da ble registeret overført til MS Access. Da NBF tilbød et felles nasjonalt medlemsregister, først på SUBARUS og siden på StyreWeb, ble utskriften av adresselapper tatt derfra. Åse Halvorsen tok seg av denne jobben. Bjørn Erik skriver fortsatt ut adresselappene fra sin PC ved hjelp av MS Access for dem som ikke er TBF-medlemmer. Det gjestående arbeidet består da i å sette adresselappene på baksiden av medlemsbladet og få levert det på korrekt måte, tidligere til posthuset, men etter hvert til «post i butikk». På 2000-tallet har arbeidet med utsendelsene blitt tatt hånd om av Åse Halvorsen og Magne Langerød. På våren ble gjerne medlemsbladet og turprogrammet sendt ut samtidig. For å spare porto brukte man da en A5-konvolutt som inneholdt begge heftene.

Utgivelsen av *Listéra* 2005 nr. 2 (jubileumsnummer for TBF 25 år) ble lagt ut på TBFs hjemmeside. Norman Hagen hjalp til med dette. De påfølgende utgivelsene ble også overført dit. Så kom spørsmålet om vi også skulle få skannet utgivelsene fra de 25 første årene. Bjørn Erik Halvorsen tok denne jobben i 2020. Han fikk da også skannet referatene fra sommerekursjonene, tilgjengelige tur- og møte-referater, års-

meldinger og andre historiske dokumenter fra arkivet hos Charlotte Bakke. Derfor har vi nå en fyldig historikk liggende på foreningens hjemmeside. Året etter takket vi ja til å få lagt ut alle *Listéra*-heftene digitalt hos Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana.

Trykking og utsendelse av medlemsbladet og annen korrespondanse har alltid vært en av de store utgiftspostene i foreningen. Jeg har ikke tilgang til regnskapet for alle år, men her er noen eksempler:

Ved årsmøtet oktober 1991 utgjorde slike utgifter ca. 10.500 kr (27 % av utgiftene). Det året var det én *Listéra*-utgivelse. Ved årsmøtet i 1997 utgjorde slike utgifter ca. 14.000 kr (46 % av utgiftene). Det året var det to *Listéra*-utgivelser. For 2024 utgjorde disse kostnadene ca. 43.000 kr. (31 % av utgiftene). Grunnen til at jeg bare har cirka-tall, er at disse postene i regnskapet ofte også inneholdt andre kostnader som telefonutgifter og postboks. For å få dekket inn noe av dette, dukket det opp reklame i bladet fra utgivelsene 1988. 1997 ser ut til å være siste år med reklameinnslag. Noen annonser som ble benyttet mye, var Bryns blomster, Falken og parfymieriet Inger-Lise Skoe. I regnskapet som ble lagt fram på årsmøtet oktober 1997 er annonseinntekter ført opp med 2.800 kr.

Innholdet i *Listéra*-heftene

Listéra hadde ikke hatt noen mening uten artikkelforfatterne. Jeg har forsøkt å telle antall forfattere som har levert artikler til utgivelsene.

Da har jeg også telt alle medforfattere og forfattere av artikler som først var skrevet i andre publikasjoner (utdrag fra presseklipp er ikke telt med her). Jeg endte da opp med ei liste inneholdende 111 navn. Jeg vil ikke utelukke at jeg kan ha telt feil, men jeg må innrømme at jeg ble imponert over at så mange bidragsytere hadde vært innom bladet de 39 første årene! De fleste av navnene dukket bare opp én gang. Jeg vil nå omtale nærmere de ti mest aktive bidragsyterne.

Ingen kan konkurrere med **Roger Halvorsens** store mengde leveranser til innholdet i *Listéra*. En gjennomgang av heftene summerte seg opp til nesten 200 artikler. I tillegg har han ført i teksten mange av de faste spaltene slik som for eksempel «Redaksjonelt» og «Siden sist». Roger skreiv mye av innholdet i den første utgivelsen, og han er fortsatt en av hovedbidragsyterne. Hans artikler har stor variasjon innholdsmessig. De spanner fra rent botanisk faglige artikler til humoristiske egenopplevelser. Han knytter på en utmerket måte botanikken til gammel mytologi og kultur, og han leverer innholdsrike reiserapporter. Ofte blander han poesi inn i tekstene. Han har levert mange vemodige nekrologer over medlemmer som er gått bort. Fantasien hans har brakt fram innovative bidrag slik som for eksempel en episk billedserie i en artikkel i medlemsbladet i 2024.

Kristin Vigander har kommet med nesten 50 artikler i medlemsbladet. Mange av disse har vært knyttet til valg av årets villblomst i NBF. Hun har der knyttet årets plante opp til en

myriade av koplinger fra frimerkemotiver til religion. Det har også kommet artikler om turer med opplevelser knyttet til botanikk, sopp og lav. Kristin har også tatt for seg plantefamilier, slik som for eksempel skjermplantefamilien.

Bjørn Erik Halvorsen (Jeg håper leserne tilgir at jeg tar med meg selv i denne lista) leverte sin første artikkel i 1992. Den var om en tur til Harry Andersson i Kungälv for å hente den første svenske utgaven av Bo Mossbergs og Lennart Stenbergs fantastiske flora. Etter det blei det noen artikler med botanisk innhold fra tid til annen. Da han kom med i *Listéra*-komitéen i 2023, økte frekvensen betydelig. Han har levert noen artikler om TBFs historie, vernesaker og flere artikler knyttet til rødlistede planter i Telemark. Til sammen er det blitt ca. 40 bidrag.

Anders Often har levert over 30 artikler til *Listéra*. Dette har vært artikler med høyt faglig nivå. Den første dukket opp i 1997, og deretter ble han en trofast leverandør av bidrag ut over 2000-tallet. Vi finner også en artikkel av ham i dette medlemsbladet. Anders har en lettlest og folkelig skrivemåte, som gjør artiklene til trivelig lesestoff også for botanisk uerfarne lesere.

Sigrid Nordskog har vært en trofast leverandør av stoff til bladet. Min gjennomgang fant over 30 bidrag. Det første kom i 1998, og deretter kom de nærmest regelmessig utover 2000-tallet. De framhever gleden over naturen. De er en mosaikk av prosa og poesi, og til nesten hvert bidrag har hun levert

egenprodusert billedkunst. Vi har kunnet glede oss over nydelige akvareller.

Fra *Listéra* nr. 1 2008
Gullris eller Groblom, Sigrid Nordskog

Kåre Homble har levert mer enn 30 bidrag til bladet. Ofte gjorde han dette i samarbeid med andre medforfattere, som for eksempel Tove Hafnor Dahl. Han brakte mye stoff om andre artsgrupper enn karplanter til bladet. Det er blitt interessante bidrag om både sopp, lav og moser.

Thor Wiersdalen har skrevet nesten 30 artikler i bladet. Disse var i hovedsak knyttet til karplanter og var ofte en oppsummering av informasjon om dem. Hans første bidrag kom i 1992. Nyfunn av planter var ofte bakgrunnen for hans valg av tema.

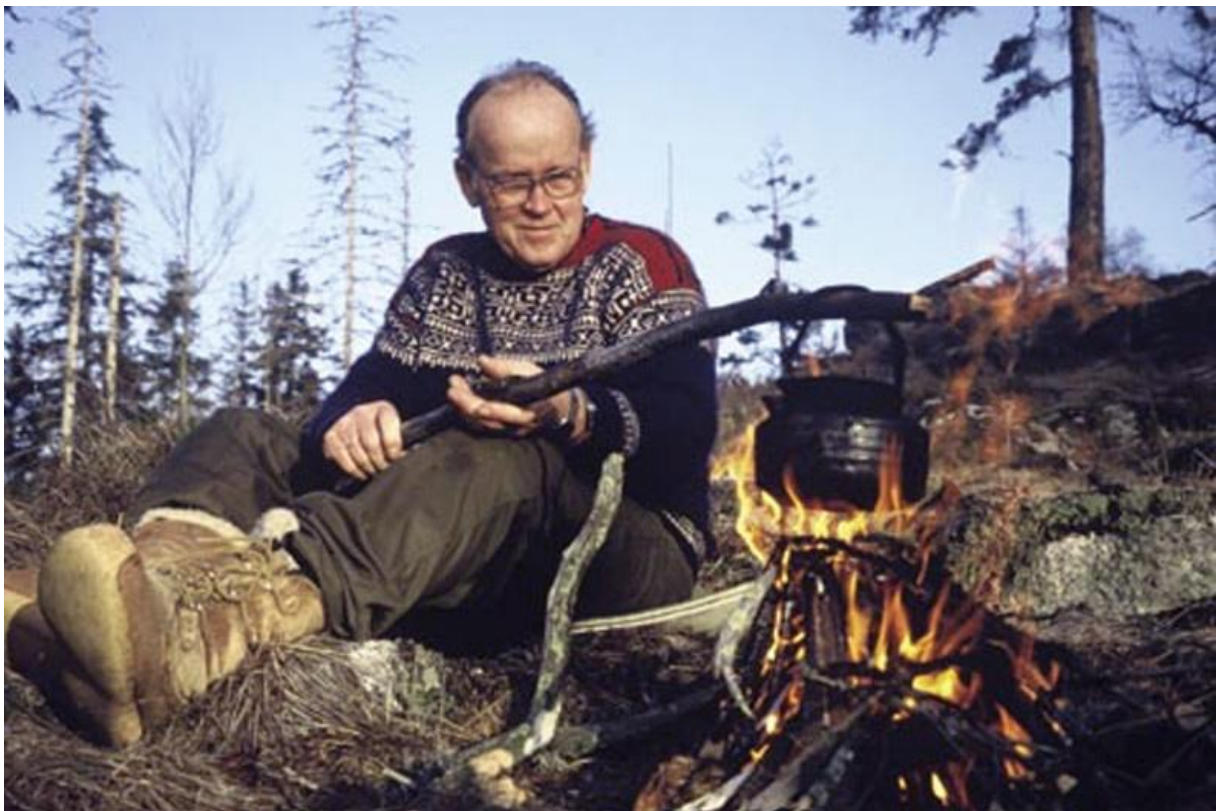
Charlotte Bakke har skrevet over 20 artikler i medlemsbladet. Den første kom allerede i 1988. Den var om botanisering i nærmiljøet. Charlotte har en folkelig skrivemåte og kombinerer i stor grad botanikken med gleden over å være i naturen. Hun har hatt informative artikler om bedene på Mule Varde. Hun har også laget artikler knyttet til oppholdet i Canada.

Norman Hagen har også levert mer enn 20 artikler til medlemsbladet. Den første kom i 2006. Han var veldig interessert i andre artsgrupper enn karplanter, og mange av hans tekster var knyttet til sopp. Det var ofte beskrivelser av turopplevelser i Telemark. Norman skreiv også

noen artikler om spesielle karplanter og botaniske opplevelser sammen med fagpersoner.

Øyvind Skauli har levert nesten 20 artikler til medlemsbladet. Den første kom i 1991 som en poetisk artikkel knyttet til TBFs 10-års jubileum. Han har også skildret botaniske opplevelser på sine vandringer i naturen. Bakkekløveren på Eidanger stasjon var en av hans prioriterte interesser.

Jeg velger å stoppe lista over navngitte forfattere her. Andre bidragsytere har også levert svært interessante artikler som kunne fortjent egen omtale. Jeg vil heller anbefale leserne å gå inn på TBFs hjemmeside for å oppleve mangfoldet.

Fra *Listéra* nr. 2 2013:
Roger Halvorsen og Jan Erik Tangen skreiv minneord om Øyvind Skauli.

Illustrasjonene i medlemsbladet trenger også en egen omtale. Fra første medlemsblad kom det dekorative tegninger både på forsiden og inne i bladet. Det var i hovedsak Roger Halvorsen og Kjell Thowsen som laget dem. Priscilla Hansen, og andre, var flinke til å finne illustrative tegninger fra diverse bøker til artiklene som kom inn. Utbredelseskart fra «*Floraatlas for Telemark*» ble ofte knyttet til tekstene. Det første fotografiet kom i 1988. Det var av Telemarks fylkesblomst, søstermarihand, og forsiden var i det heftet trykket på gult papir. Første fargefoto kom på forsiden i 1992 med et bilde av stormjølke tatt av Roger Halvorsen. Da det ble åpnet for fargetrykk også inne i medlemsbladet, i 2005, konkurrerte fotografiene mer og mer ut tegnede illustrasjoner. De fleste fotografiene kom fra artikkelforfatteren. Ofte supplerte personene i redaksjonen med egne foto og noen ganger fikk man bilder fra andre personer.

Dikt har vært med i medlemsbladet i alle år. De fleste av dem ble hentet fra kjente forfattere. Noen ganger dukket det opp poetiske bidrag fra medlemmene, eller andre bidragsgivere til *Listéra*. I 2023 inviterte TBF til en diktkonkurranse. Det kom inn 11 bidrag. Alle disse er i løpet av tre utgivelser publisert i medlemsbladet.

Andre faste spalter, som har hatt kortere eller lengre levetid må også nevnes. De første årene kom det artikler om saker fra årsmøtet. Dette er informasjon som med fordel kunne vært presentert oftere, for slik informasjon kan være nyttig både for

medlemmene og for personer som i ettertid ønsker å gripe tak i TBFs historie. Noe av dette ble kanskje omtalt i artikler som «Siden sist» eller «Redaksjonelt». Noen ganger ble endringer i verv omtalt. Siden kalt «Nytt fra styret» kommer også med i denne kategorien. Den kom regelmessig med i bladet fra 2008. I mange år leverte Esther Broch denne siden. Etter at Esther gikk ut av styret, er denne siden hovedsakelig blitt skrevet av Bjørn Erik Halvorsen. TBFs lover ser ut til å være publisert i medlemsbladet bare én gang. (Her må jeg ta et forbehold om at jeg kan ha oversett andre publiseringer.) Det var i 1992 de dukket opp i heftet.

Dikt i *Listéra* nr. 1 2012 av Nina Lervik:

VÅRTANKER

Jeg går meg en tur
når dagen er på hell,
tankene mine er der,
bare for meg selv.

Mens fuglene synger
i grantreets topp,
da våkner mine tanker
til noe som er fint og godt.

Et lite smil fra den
jeg møter på min vei,
du vil ikke tro
hvor det varmer meg!

Hestehov, jeg ser deg,
du er så fin der du er,
pyntet med gult,
i vårens nye klær.

Artikler om nyfunn var med i medlemsbladet i mange år. I en lang periode var det særlig Roger Halvorsen som tok seg av denne informasjonen. Men også andre skreiv artikler i medlemsbladet om nyfunn. Så lenge de fleste nyfunn ble kanalisert gjennom «*Floraatlas for Telemark*» var det enkelt å "plukke opp" innholdet til denne artikkelen. Ved opprettelsen av nettstedet Artsobservasjoner.no forsvant denne kanaliseringen, og det ble mye mer "detektivarbeid" å lokalisere de interessante artsregistreringene. Dermed sluttet man å lage denne artikkelen i medlemsbladet. «*Dessverre*», må man vel si om dette. I årsberetningene (til årsmøtet) har man likevel forsøkt å informere om de mest interessante funnene.

Et formål som man i utgangspunktet ønsket å dekke gjennom *Listéra* var informasjon om sommerekursjonen, turprogrammet og møteprogrammet. Dette ble gjennomført de første årene. På 1990-tallet startet man å produsere egne småhefter for slike formål, og da ble denne informasjonen tatt ut av medlemsbladet. Dette var også en logisk konsekvens av at det i en del år bare ble produsert ett medlemsblad per år, men noen år ble referatene fra årets turer og møter tatt inn i medlemsbladet. Dette skjedde i *Listéra* nr. 1 2005 (referater fra

2004), og dette ble gjentatt de to påfølgende årene. Disse referatene var samlet i egne hefter (årsrapporter) som ble sendt til medlemmene fram til 2003. Referatene ble fra og med 2007 bare lagt ut på hjemmesiden. I 2020 skannet Bjørn Erik Halvorsen alle heftene med eldre årsrapporter slik at de også nå ligger på hjemmesiden.

Allerede i 1986 introduserte TBF årets plante i Telemark i medlemsbladet. Det ble søstermarihand. Dette ble gjentatt de neste to årene med marianøkleblom og bergfrue. I 2006 ble dette tatt opp igjen med søterot, samtidig som bladets lesere ble oppfordret til å rapportere funn av planta. Dette ble ikke videreført de påfølgende årene. NBFs kåring av årets plante overtok denne rollen.

I *Listéra* nr. 4 1986 presenterte Petter Eriksen «En liten floristisk nøtt». De to neste årene hadde *Listéra* botanisk premiekryssord, som var laget av Kjell Thowsen. Neste gang det dukket opp en gjettelek i medlemsbladet var i 2003. Det var Charlotte Bakke som presenterte botaniske gåter. Dette ble gjentatt i 2004. Fra 2006 fram til 2018 tok Trond Risdal seg av konkurransen i medlemsbladet. Konkurransen besto i å bestemme art på et antall bilder av blomster eller blomsterdeler (se illustrasjon på neste side).

TBFs medlemmer inviteres til å delta i ny konkurranse.

Send forslag til norske og/eller latinske navn på de 8 artene til Trond Risdal, Orionvegen 88, 3942 Porsgrunn, e-post: tr-risda@online.no innen 1/11-2015. Gode løsninger belønnes.

Løsning og navn på vinnere presenteres i neste nummer av *Listéra*.

Bilde 1

Bilde 2

Bilde 3

Bilde 4

Bilde 5

Bilde 6

Bilde 7

Bilde 8

Billedkonkurranse i *Listéra* nr. 1 2015 laget av Trond Risdal

I *Listéra* nr. 4 1986 presenterte Petter Eriksen «En liten floristisk nøtt». De to neste årene hadde *Listéra* botanisk premiekryssord, som var laget av Kjell Thowsen. Neste gang det dukket opp en gjettelek i medlemsbladet var i 2003. Det var Charlotte Bakke som presenterte botaniske gåter. Dette ble gjentatt i 2004. Fra 2006 fram til 2018 tok Trond Risdal seg av konkurransen i medlemsbladet. Konkurransen besto i å bestemme art på et antall bilder av blomster eller blomsterdeler.

I 2008 dukket det opp noe nytt i medlemsbladet, som har blitt en tradisjon: å hente fram og publisere på nytt en artikkel som var publisert i bladet 20 år tidligere. Den første artikkelen som ble valgt var skrevet av Liv Schiemann og hadde tittelen «*Tindved i Norge*» Denne tradisjonen er videreført og praktiseres fortsatt av *Listéra*-komitéen.

Det er sikkert mye mer som kunne vært skrevet om *Listéra*'s første 39 år, men jeg velger å stoppe her.

Jeg håper at denne artikkelen vil være en inspirasjon til å gå inn på TBFs hjemmeside og kunne glede seg

over det store mangfoldet av artikler som befinner seg i medlemsbladets første 39 år.

Listéra

2 - 2017

TELEMARK BOTANISKE FORENING

Forsiden på *Listéra* nr. 2 2017, strandtorn (foto: Kristin Steineger Vigander)

Listéra for 20 år siden

VADDEROT *Phyteuma spicatum* L.

Sigrid Nordskog

Vadderota står omtala i ymse bøker som eg hev:

Nordens flora, b. 9. s. 571.

H.J. Wille. 1786. *Beskrivelse over Sillejords Præstegiæld*. s.64.

Th. Schauer. 1982. *Cappelens flora*. s. 402-3.

M. Blamey. 1992. *Teknologisk forlags store illustrerte flora*. s. 392-3.

Johs. Lid. 1985. *Norsk, svensk, finsk flora*. s. 473.

Olav Botnen. 1981. Artikkel i *Vest-Telemark Blad*, 13/6.

Før voks det ein liten flokk vadderot i Dalane i Kviteseid, men eg trur alt blei øydelagt då den nye vegen kom for nokre få år sidan.

Men i sommar var eg på vitjing i Svartdal på Nedre Lien, garden til Astrid og Ivar. Der såg eg sju fine og tre knekte vadderot. Dei stod uppi ei li der det eingong hev vore ein veg som no ikkje er i bruk og er omtrent attgrodd av høge vokstrar, for det meste geiskore *Epilobium angustifolium*. Det er nok ikkje lett for vadderota å greie seg der, i kamp med geiskoren som har omtrent same høgd og er tallaus.

Geiskore(geiterams)

Eg hev høyrte at grunnen til at det er så lite vadderot å sjå no, er at rota var eit velkoment kosttilskot i år då det var lite mat. Rota blei rett og slett omtrent utrydda. Om det er forska på dette, veit eg ikkje.

Korleis kom så denne planta til Svartdal? Det som er sikkert er at ho er å finne på Møsstrand, som ikkje er så veldig langt frå Rauland. Men å tenke seg at den raulandsjenta som gifte seg til Nedre Lien i 1924 hadde planta med seg og planta henne i kjøkenhagen sin, er vel litt vel fantasifullt.

Romantisk visvas seier folk eg har spurt –

At vadderota tilhøyrrer klokkefamilien er vel knapt det fyrste ein tenker på når ein ser denne planta, der dei fem kronblada klistrar seg rundt griffelen. Etter kvart – er det når temperaturen stig (?) – så slepper dei taket i griffelen og bretter seg ut kvar for seg så dei får form av ei stjerne. Klokke er det like fullt –

Vadderot

Illustrasjonar

Frå boka *Telemark (Bygd og by i Norge)*. Oslo. 1975. (vadderot)

Hjort, H. 1980. *Blomstervandringar*. Stockholm. (geiskore)

Illustrasjon fra *Listéra* nr. 1 1988
Tegning av huldreblom laget av Kjell Thowsen

ÅSE GIR SEG SOM KASSERER I TBF ET TROFAST STYREMEDLEM I 24 ÅR

Bjørn Erik Halvorsen

Åse og Magne på Ivarsand i Bamble 1. mai 2024 (foto: Bjørn Erik Halvorsen)

På årsmøtet i TBF 14. februar 2025, som ble holdt på Hotell Fritidsparken, valgte Åse Halvorsen å gi seg som kasserer i TBF. Hun ble kasserer på årsmøtet på Jarseng Sportsstue 23. februar 2001, og hun har siden hatt denne rollen.

Når en ser tilbake på TBFs 45-årige historie, så finner man en rekke med dyktige kasserere i foreningen. Åse hevder seg blant eliten på denne lista. Foreningen har nå en bedre økonomi enn noensinne. Hun har alltid vært påpasselig med å søke om pengestøtte fra banker, Fylkesmannen og senere Statsforvalteren, NBF og Sabima. Disse grundige søknadsbrevne kan nå gjenbrukes av den nye kassereren.

Kassereren har som hovedoppgave å føre regnskapet med inntektsposter og utbetalinger. TBF har i hele Åses kassererperiode hatt en styresammensetning med leder i turkomitéen, kasserer og tre andre styremedlemmer. Foreningen har verken valgt formann eller sekretær siden tidlig på 1990-tallet. Arbeid knyttet til disse rollene har blitt fordelt på alle styremedlemmene. Åse, med god hjelp av samboer Magne Langerød, har hele tiden vært villig til å påta seg mange av disse oppgavene.

Åse har vært den som har passet på medlemsregisteret, først i lister som hun selv hadde på egen PC, så ved å være kontaktleddet mot NBFs felles-

løsninger i SUBARUS og StyreWeb. Hun har også tatt seg av e-poster og postutsendinger basert på disse løsningene. Spesielt utsendinger i post er tidkrevende: å sette adresse-lapper på forsendelsene, eventuelt legge dem i egne konvolutter, for så å levere dem korrekt på posthuset eller etter hvert til post i butikk. Magne har hjulpet henne med dette.

Den første tiden i TBFs historie ble det valgt en egen arrangements-komité. Dette kuttet foreningen ut midt på 1990-tallet. Åse og Magne har etter dette hjulpet til med innkjøp til og avvikling av medlemsmøtene. Åse og Magne har i alle år tatt vare på foreningens videoprojektor og lerret fra foreningen valgte å anskaffe et større lerret. Spesielt til julemøtet på Sundjordet klubbhus var det mange ekstra forberedelser, og Åse administrerte dette arbeidet. Åse tok seg av innkallingen til styremøter, og fikk laget en fast agenda for disse møtene. Hun var også sentral i forberedelsene til årsmøtene ved å kontakte valg-komitéen, sette opp regnskapet, få det revidert og å lage innkallingen. Hun hjalp også til med å lage papirkopier av årsmelding, regnskap og eventuelle forslag på egen skriver forut for årsmøtet. Åse tok også jobben med å bestille lokale til årsmøtet og avtale serveringen. Etter årsmøtet sørget hun for at opplysningene på hjemmesiden ble ajourført korrekt.

Åse har i en årrekke vært kontaktperson for Villblomstenes dag i Telemark. Hun tok ofte kontakt med tidligere turledere hvorvidt de kunne arrangere en tur på nytt. Hun har hjulpet til med å få registrert

arrangementene på NBFs hjemmeside og lokalt, og hun har passet på at rapporteringen etterpå ble gjort korrekt. Hun var den som annonserte alle TBFs fellesarrangementer i NBFs aktivitetskalender, og hun la ut ekstra invitasjon til arrangementene på TBFs Facebook-side «Villblomen» noen dager forut for arrangementet. Hun deltok også noen ganger på NBFs nettmøter med grunnorganisasjonene.

Åse hadde nøkkelen til foreningens postboks på Stridsklev i Porsgrunn. Den måtte Åse og/eller Magne sjekke regelmessig. Særlig etter masse-utsendelser kom det en del i retur. Mange av medlemmene, og andre postmottakere, unnlot ofte å varsle om adresseendringer til NBF eller TBF. Da måtte Åse forsøke å lete opp den nye adressen, for å sende forsendelsen på nytt.

Åse var kontaktperson for TBFs registrering i Brønnøysundregistrene. Hun stod også som hovedkontakt mot bankene som vi hadde kundeforhold til.

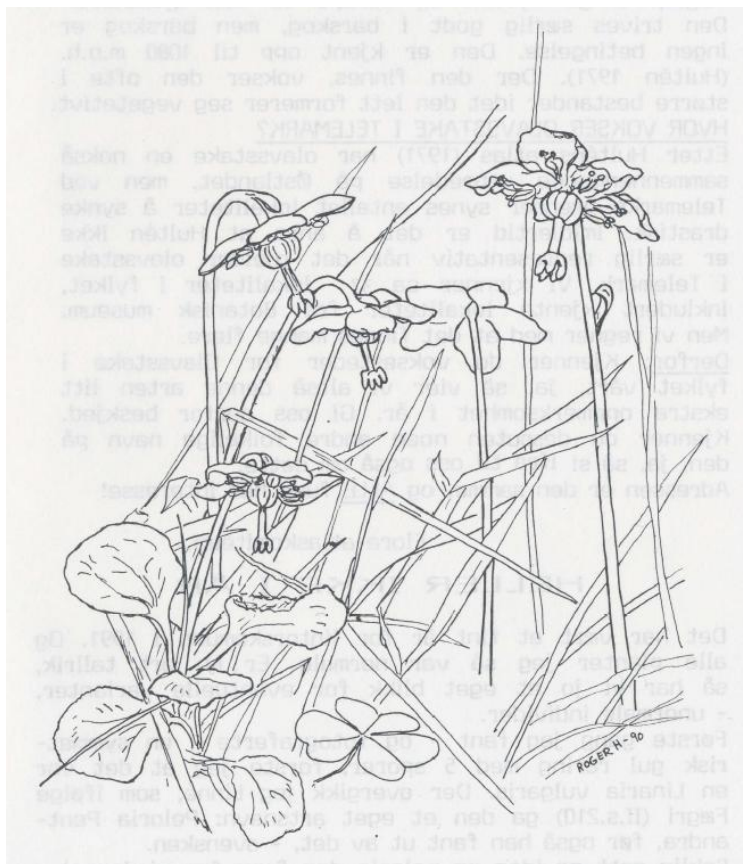
Hvordan kan man greie å erstatte en person som passet på alle disse oppgavene? Valgkomitéen greide ikke å finne en ny kandidat forut for årsmøtet. Det ble da heller ikke valgt noen ny kasserer på årsmøtet i februar. Styret fikk i oppgave å jobbe videre med saken. På styremøtet uka etter sa Christian Kortner at han var villig til å overta som kasserer. Det praktiske knyttet til dette er nå gjennomført. På dette møtet fordelte styret også de andre oppgavene som Åse hadde tatt hånd om.

Da Åse på årsmøtet valgte å gå ut av styret, uten at ny kasserer ble valgt, ble samtidig antall styremedlemmer redusert med én person. Dette ble også drøftet på årsmøtet. Styret fikk da i oppgave å finne en ny person til å gå inn som styremedlem. På årsmøtet hadde Åse snakket med Toril Lohne, og hun hadde der sagt "ja" til å kunne bli kontaktet om dette. Denne kontakten har styret tatt, og Toril er nå blitt nytt styremedlem i TBF.

I 2022 hjalp Toril Lohne undertegnede med en tur ved Hægefjell i Nissedal der det blant annet ble funnet smalmarihand. Selv om det er lang kjøring fra Treungen til Grenland, har hun ofte kommet både

på turer og møter i foreningen. Jeg ønsker henne velkommen som nytt medlem i styret!

Før jeg avslutter denne artikkelen, vil jeg på vegne av styret og hele TBF sende en varm takk til Åse og Magne for den mangeårige innsatsen som de har levert til foreningen. Heldigvis har begge sagt at de skal hjelpe til med overføringen av oppgavene til andre personer. De er fortsatt villige til å hjelpe til med en og annen oppgave i foreningen, selv om Åse nå er utenfor styret. Det er med glede vi mottar dette tilbudet, for Åses og Magnes erfaringer kan være av stor nytte også i tiden framover.

Illustrasjon i *Listéra* nr. 1 1991
Tegning av olavsstake av Roger Halvorsen

STRANDTORN *Eryngium maritimum* L. STATUS PÅ JOMFRULAND HØSTEN 2024

Bjørn Erik Halvorsen

Den kraftigste av de naturlige, opprinnelige strandtorn-plantene på Sandbakken
Legg merke til hvor høyt graset er!

19. september 2024 besøkte 5 medlemmer i TBF Jomfruland for å gjennomføre den årlige tellingen av strandtorn. Jeg skal her gi en status for denne arten på Jomfruland. Alle bildene i denne artikkelen er hentet fra denne turen.

De opprinnelige, naturlige plantene

Første grundige telling utført av TBF av strandtorn-planter på Jomfruland ble gjort høsten 2012. Da fant man 33 planter på Sandbakken. Sandbakken er strandområdet sydvest for Øytangen-brygga. Tellingen i 2018 resulterte i 19 opprinnelige, naturlige planter på det samme området. Det var spesielt plantene

nærmest Øytangen-brygga som hadde en markant nedgang i antall. Tellingen i 2021 fant 11 av disse plantene, og tellingen høsten 2024 fant 9 av disse plantene på Sandbakken.

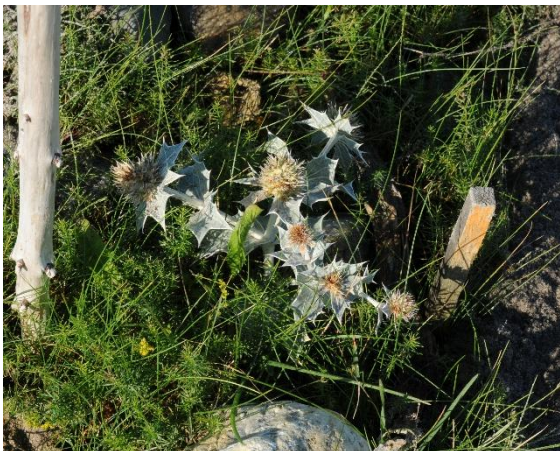
Det er dukket opp noen nye strandtorn-planter på naturlig måte i denne perioden. Rett nordøst for Øytangen-brygga ble det funnet én ny steril plante i 2023. Et stykke ute på Kråka-odden (Kråka ligger nordøst for Øytangen-brygga) ble det funnet en kraftig plante i 2022 som nødvendigvis må ha stått der en del år før den ble oppdaget. I 2024 ble det registrert to små nye planter nær denne.

Strandtorn som ble funnet på Kråka i 2022

De fleste av plantene på Sandbakken står i relativt høyt gras. Vår oppfatning er at de strever. De nyoppdagede plantene på Kråka står i åpen grus, og det ser ut til at dette er en gunstigere biotop for strandtorn.

Utplantning av strandtorn gjort av Naturhistorisk museum i 2015

En av de to utplantede strandtornene i kubeitet mot Kråka

Naturhistorisk museum (Tøyen) organiserte utplantning av strandtornplanter i strandenga nordøst for Øytangen-brygga i retning Kråka i 2015. De var dyrket fram på Tøyen fra frø hentet på Sandbakken 3 år tidligere. 31 av disse plantene ble satt

ut i natureng. 152 planter ble satt ut i strandsonen i den kubeitede enga i retning Kråka. Disse plantene ble hardt rammet av tørkesommeren i 2018. Høsten 2024 var bare tre av dem fortsatt i live, og de er nå alle fertile planter. Én av dem står ved brygga på Øytangen og må tåle mye tråkk av besøkende personer. De to andre står i kubeitet, og de er utsatt for å bli trampet ned av kuer. Men likevel greier de noen år å få fram frø.

Planter sådd ut av Jomfruland nasjonalpark

Eksempel på treramme med utsådde planter av Jomfruland nasjonalpark

Jomfruland nasjonalpark har samlet inn frø fra plantene. De er blitt sådd ut på Sandbakken i trerammer, første gang i 2018. Det er her snakk om flere hundre planter. En del av disse plantene er tatt opp og levert til andre strandområder i Norge. Det er derfor vanskelig å gjennomføre detaljert oppfølging av disse strandtornene. Høsten 2024 talte vi 52 slike planter. Vi har ennå ikke funnet fertile planter blant disse.

LEGESTOKKROSE *Althaea officinalis* L. EI MYTOLOGISK DRONNING MED LEGERÅD OG MARSH-MALLOWS

Roger Halvorsen

Legestokkrose, Meise botaniske hage (nord for Brussel, Belgia) 11. august 1996
(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

De fleste av leserne kjenner sannsynligvis godt til **kattost-familien *Malvaceae*** med velkjente slekter som kattost (*Malva*), linderose (*Abútilon*), timerose (*Hibiscus*), rose-kattost/praktstokkrose (*Alcea*) og kanskje også legestokkrose (*Althaéa*). Navnet på den siste av disse slektene skal, ifølge Lid (1974), være avledet av det greske «*althos*» som skal bety «*legeråd*» og skal ha vært brukt av den greske legekyndige vitenskapsmannen, pedagogen og filosofen Theofrastos, minst 300 år f. Kr. Navnet kommer fra det greske

«*Άλθαία (althaia)*» som i utgangspunktet betyr «*den som helbreder*» (legemiddel) eller «*helbrederen*» som igjen er avledet fra det greske «*ἀλθαίνω (althaino)*», «*å kurere*».

Planta *Althaea officinalis* L. har fått det norske navnet «*legestokkrose*».

Dersom vi i stedet går inn og leser om dette gresk-latinske plantenavnet i boka «*Växternas namn*» av Jens Corneliuson (1997), får vi en litt annen vri på historien. Corneliusons forklaring leder oss inn på et langt mer omfattende og skiftende spor, en

reint sørgelig historie "diktet" inn i den greske mytologien, som ender opp med både Althaéas og sønnen Meleagers død. (Se nedenfor!) Historien fra mytologien sier imidlertid lite om hvorfor navnet «Althaea» er valgt som slektsnavn. La oss derfor rote litt rundt i den greske mytologiske diktningen og se på beretningen om en dronning, hennes familie og hennes gjøren og laten, noe som kanskje er mer spennende enn selve navnet og hvorfor dette er gitt til slekta legestokkrose. Men uansett vil vi lett kunne knytte den greske betydningen av navnet og bruken av planta som medisin allerede fra oldtiden til hverandre. Men som nevnt, den historien som Corneliuson leder oss inn på, har lite med medisin å gjøre.

Dronning Althaéa, som også er blitt omtalt med navnet Alteia, og hennes mann kong Oeneus av Kalydon

Althaéa er ei "oppdikta" dronning i den rikholdige greske mytologien. Far hennes var kong Thestius av Pleuron i Aetolia (også skrevet både som Etolia og Aitolia), og morens navn var Eurythemis. Hennes søster var den mer kjente Leda som i den greske mytologien i sin tid blei forført av Zevs, som også mange andre kvinner i gresk mytologi blei.

Althaéa blei gift med kong Oeneus (også kalt Oinevs) av Kalydon, som også ligger i landskapet Aetolia. De fikk flere sønner og døtre, og når vi ser på "familieforholdene", er de greske historieskriverne her og der

uenige i hvordan man mener disse forholdene virkelig var.

Kong Oeneus og Althaéa fikk fem sønner: Toxeus, Thyreus (som også er nevnt med navna Pheres og Phereus), Clymenus, Agelaus (Ageleus) og Periphas. En mer "berømt" sønn var Meleager (Meleagros), som imidlertid, av en del greske historieskrivere, blei sagt å være et resultat av et "illegitimt forhold" mellom Althaéa og krigsguden Ares. Gresk mytologi er kjent for en rekke slike forhold. Det er blitt fortalt at kong Oeneus og Ares samme natt "hadde seg" med Althaéa, slik at farskapet dermed kan sies å være noe usikkert.

Da Meleager blei født, kom de tre såkalte «moirer», skjebnegudinnene i gresk mytologi, Kloto, Lakesis og Atropos, og forkyste hva Meleager ville få som skjebne i livet. Kloto fortalte at han ville bli en stolt og nobel person, Lakesis spådde han ville bli en modig person, mens Atropos ga som svar at han ville leve så lenge det brennende vedtreet som lå på varmen i palasset ikke var oppbrent. Når det var oppbrent, ville han dø. Althaéa sprang da opp fra sitt leie, greip det brennende vedtreet, slukket flammen og gravde det så ned på et hemmelig sted i palasset for at spådommen ikke skulle fullbyrdes.

Meleager var gift med Cleopatra Alcyone. Han blei etter hvert en velrespektert prins, og han var blant annet en av de mange argonautene som seilte sammen med Jason på skipet «Argon» for å hente «det gylne skinn» fra oldtidslandet Kolkis.

Publius Ovidius Naso (43 f. Kr. - til 17. eller 18. e. Kr.) var en av de ypperste beretterne i antikken. Hans "hovedepos" var den store dikt-samlingen «*Metamorfoser*». Det består av en hel rekke myter og sagn hvor mye av tekstene om forvandlinger, metamorfoser, som skjedde med dem som handlingen beskriver, blei nedtegnet. Det var mest figurer fra den greske mytologien. «*Metamorfoser*» består av femten bøker. I den åttende boka skildrer han dramaet omkring Meleager og drapet han utførte på de to av onklene sine. Deler av det lyder omtrent slik (fra en svensk oversettelse), og det førte til hans og morens endelikt.

Mens Althaéa i tempelet bærer fram sine gaver for sønnens lysende bragd, fikk hun se brødrene sine føres hjem døde. Gråtende slår hun seg på brystet og skriker ut sine verop, slenger bort sin kappe, brodert av gull, og ifører seg en sørgedrakt. Men da hun får høre hvem morderen er, fortrenger hun sorgen, slutter å gråte, og funderer på hvordan hun best skal få sin hevn.

Helt siden Thestias (= Thestius datter) fødte sitt barn, fantes i slottet et vedtre, et som moirerne la i ilden da de med tommelen snurret håndteinen, spant sin tråd og sang: «Like lang tid som dette vedtreet består, o nyfødte barn, får du leve.» Slik hadde skjebnens gudinner spådd og siden forsvunnet. Moderen hadde da fort skyndet seg opp og ut av ilden rykket til seg vedtreet som

allerede brant, og straks slukket det med vann. Lagt på en hemmelig plass hadde det siden ligget i slottet for å beskytte, yngling, livet ditt. Men nå tar Althaéa fram det igjen hun gir ordre om at tørrved og stikker blir samlet på hjemmets arne og tenner med hat ilden. Fire ganger løfter hun treet og vil la det brenne, fire ganger behersker hun seg. En mor og en søster sliter i hver sin retning, to sjeler strider i brystet.

Legestokkrose, Kryddgården, Öland

2. august 1993

(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Enden på visa blei at "søsterfølelsen" vant over "morsfølelsen", og hun tente "likbålet" med ordene «*Må dette likbålet også brenne opp meg!*» Skånselsløs tok hun vedtreet som sønnens liv var avhengig av, og kastet det på bålet og ropte: Nådige gudinner, kom og ta imot et

forferdelig offer. Vedtreet brant opp, fresende flammer slo opp om det og Meleager falt brennende om da siste gnisten i veden slokna. Slik blei skjebnegudinnen Atropos' sin spådom oppfylt. Da Althaéa forsto hva hun hadde gjort mot sønnen, tok hun sitt eget liv.

Kong Oeneus og dronninga fikk også to døtre, Deianeira og Gorge. Om Deianeira er det sagt at hun var et "avkom" som Dionysos må ha fått med Althaéa. Det kan kanskje være lett å tenke seg at dette "overtrampet" kunne ha skjedd mens Oeneus, som altså var god venn av Dionysos, var ute på markene og plantet vinstokkene han hadde fått av vinguden. Det var ofte i mytologien at "far-skapene" ikke alltid forholdt seg slik som de burde være.

Deianeira blei forresten gift med Herakles (den romerske Hercules), kjempen som måtte øve tolv storverk for halvbroren sin, Eurystevs. Det skulle bare ha vært ti, men to av dem blei "underkjent", men denne historien kan jeg komme tilbake til ved en seinere anledning.

Meleager og «det kalydonske villsvinet», opptakten til Meleagers drap av onklene og hans egen død

Oeneus betyr «vin-mann» eller «vin-planteren», et navn som henger sammen med at han introduserte produksjon av vin i Aitolia, en kunst han hadde lært av Dionysos, vinguden som også hadde skjenket ham vinplanten. Han er også noen steder i historien omtalt med tittelen «vinhandler» i noen sammenhenger.

Historien om Althaéa og Meleager og deres skjebne begynner på et vis med et "feiltrinn" av Oeneus. Han var en gjestmild og fredsommelig mann som åpnet borgen sin for blant annet Herakles og andre store gjester og dyrka vin i bakkeskråningene utafor byen. Etter en god høst med gode avlinger, ofret Oeneus av den første frukten til alle gudene, men ved en forglemmelse glemte han Artemis, gudinna for jakt og kyskhhet. Hun blei vred over at hun blei uteglemt, og sendte dermed som hevn et monster til Oeneus hjemsted Aitolia, en enorm villsvingalte, som herja og ødela markene og jordbruksområda i regionen.

Denne "ulykka" måtte det gjøres noe med, og Meleager sendte da bud på alle de beste jegerne fra fjern og nær for å ta livet av udyret, og de lyktes da også med å ta livet av galten. Blant jegerne deltok en berømt kvinnelig jeger fra Arkadia ved navn *Atalante*. Hun var meget dyktig og rask i jakt og idrett, og det var visstnok ingen mann som kunne løpe fra henne. Hun var lett på foten som en hind, og hun var dessuten strålende vakker og kysk og hadde mange friere. Det blei fortalt at hun som jeger også var ondskapsfull. Denne ondskapen kom også til uttrykk når det kom friere på besøk. Hun la da opp til kappløp med frierne sine, og da hun innhentet dem, drepte hun dem.

Under jakten på det som blei kalt «det kalydonske villsvinet», var det hun som først rakte dyret med en pil bak øret og såret det. Den som så ga den dødsstøtet, var likevel Meleager,

og dermed var det han som skulle tildeles "seiersprisen" for å felle dyret. "Prisen" var i slike sammenhenger hodet og skinnet på byttet. Nå var saken den at Meleager var blitt svært forelsket i Atalante, slik at han, da han skulle få prisen for å ha drept uhyret, insisterte på at "hans elskede" Atalante skulle få den. Dette førte i sin tur til at to onkler, brødrene til Althaéa, Toxeus og Plexippus, som ikke tålte at ei kvinne fikk prisen, protesterte. Det endte med at det blei et slagsmål mellom Meleager og de to onklene, og den unge jegeren drepte de to andre.

Althaéa blei både rasende og lei seg da hun fikk se likene av onklene som var båret hjem fra jakta. Raseriet grunnet seg selvfølgelig i at de to var døde, og at det var Meleager som hadde forårsaket det, gjorde sitt til at hun i tillegg blei svært lei seg. Hun sleit med dette at brødrene var døde og at det var hennes egen sønn som hadde forårsaket tragedien, og hun forbannet sønnen. Det endte med at "søsterkjærligheten" vant, og hun henta det bortgjemte vedtreet og slynget det på ilden så det flammet opp og brant ned, og i samme stund døde Meleager.

I en annen versjon var Meleager og brødrene hans reist i krigen mellom Ceretes og Kalydon som gikk for seg da Althaéa kastet vedtreet på ilden, og Meleager og de to brødrene hans falt i slaget de deltok i.

Da Althaéa etter hvert skjønnte hva hun hadde gjort med sønnen, tok hun sitt eget liv.

Hvordan er det så mulig at en "oppdiktet" dronning fra mytologien er blitt knyttet til en tilsynelatende god legeplante?

Sannsynligvis må dette skyldes betydninga navnet på planta skal ha hatt, «helbrederen» eller «den som helbreder», et navn på planta som den tidlig fikk som medisinplante i det gamle Hellas: navnet *Althaéa*, 200-300 år f. Kr.

Theophrastos (ca. 371/372-286 f. Kr.) skrev som nevnt om planta *althaia* som var navnet på «vill malva», og som han anbefalte kunne bli tatt som medisin i "søt vin" mot hoste. (Se ovenfor om betydningen av det greske ordet «*althaia*»).

Legestokkrose, Kryddgården, Öland
2. august 1993
(foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Men hva er så koplingen mellom navnet og historien om Meleager?

Den greske legen, Hippocratus (460 f. Kr.-377 f. Kr.), kalt legekunstens

far, beskreib også verdien av «*athea*» (urtemedisinen) i behandlingen av sår, og Dioscorides, den kjente romerske oldtidlegen og botanikeren, foreskreiv et utkok av planta i eddik som middel mot tannpine, og anbefalte også en behandling med plantas frø for å dempe insektbitt.

Også den romerske legen Plinius var en forsvarer av legestokkrose som medisin og skriver: «*enhver som tar en skje av legestokkrose hver dag, skal den dagen bli fri for sykdommer som rammer en*».

Videre opp gjennom historien, blant annet gjennom hele renessansen, blei planta brukt som medisin mot en hel rekke plager og sykdommer. Det er særlig plantas høye sliminnhold i røttene som har vært anvendt i medisinen, og bl.a. ansett som et godt middel mot hoste. (Se ovenfor om Theophrastos.)

Er sammenhengen mellom dronningen og legemiddelet rett og slett en oppdiktet historie?

Jeg har altså ikke kunnet finne noen direkte forbindelse mellom "dramaet" om villsvingalten og dronning Althaéa og gammel medisinsk bruk annet enn det som er nevnt innledningsvis og i betydningen av ordet «*althaia*». Det man kan ane er at siden dronning Althaéa er en oppdiktet person i gresk mytologi, og at Ovid med sine "dikteriske betraktninger" kan ha bidratt til at navnet hennes og betydningen av navnet er blitt slått sammen til en slags "historie", altså at «en "god medisinsk plante" har blitt beåret

med dette navnet fra "oppdiktet" dramatisk mytologi. For dronningas navn betyr vitterlig «*noe som helbreder*» og det er også slik at planta har sine "medisinske kvaliteter". Men «*Άλταία*» (navnet på kona til Oeneus, også skrevet Aeneas – konge i Kalydon i gammel gresk mytologi) blei altså brukt både av Theophrastos, Dioscorides og andre legekyndige i oldtiden, som et navn på ei medisinsk plante. Hva kan det skyldes at hennes navn som altså betyr «*den som helbreder*» eller «*helbrederen*», er knyttet til den historien som er omtalt over? Et merkelig påfunn spør du meg.

Legestokkrose i Bibelen

I Bibelen er kattost nevnt. Den er omtalt i Jobs bok, kapittel 30, vers 4. I min nyeste utgave (1960) står det imidlertid skrevet at det dreier seg om kattost og flere andre planter som blei plukket som mat under hungersnødsperioder, bl.a. i Egypt. Teksten her lyder:

«...*de plukker melde innunder buskene, og gyvelbuskens røtter er deres brød.*»

Teksten i mitt gamle "arvegods", en slitt Bibel-utgave fra 1875, lyder slik:

«...*de, som opprykkede katoste (kattost) ved en busk, og enebærstræers Nødder var deres Brød.*»

Blomsterfamilien som vi snakker om her, er som nevnt *Malvaceae*, og artene i denne familien heter «*mallows*» på engelsk, et ord vi finner igjen i det engelske marshmallows. De slimholdige substansene i røttene

på disse plantene er visstnok utvunnet for å brukes i produksjonen nettopp av marshmallows, og et konsentrert uttrekk av stoffene i røttene skal være brukt i hostesaft. Nettstedet «Urtekilden» opplyser også at smakstoffene i «Kongen av Danmark» er laget av uttrekk fra denne planten. I den tradisjonelle oppskriften benyttet man en ekstrakt fra den slimete roten til stökkrose (*Althaéa*), en buskaktig krydderplante (?), istedenfor gelatin – planteslimet virket dempende på hoste.

Hos Stace (1997): s. 215 er *Althaea officinalis* nevnt med sitt engelske navn «marsh-mallow».

I B. Daydon Jacksons bok «A glossary of botanic terms» (1927) skriver forfatteren: «*Altheine: A principle (source) from the marshmallow, Althaéa analogous to Asparagin* (en aminosyre)».

Naturlige voksesteder for legestökkrose skal være brakkvannsgrøfter, bredder og grasbevokste steder ved sjøen. Hos oss er den å finne som forvillet prydplante, fra først innkommet med ballastjord (1913), på veikanter og skrotemark.

Litteratur:

- Bibelen eller Den Hellige Skrift*. 1875. Christiania. Paa det Brittiske og Udenlandske Bibelselskabs Bekostning.
- Bibelen*. 1960. Det norske Bibelselskaps forlag.
- Corneliuson, Jens. 1997. *Växternas namn*. Wahlström & Widstrand.
- Jackson, B. Daydon. 1927. *A glossary of botanic terms*. Hafner Publishing, New York.
- Lid, J. 1974. *Norsk og svensk flora*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Publius Ovidius Naso. *Metamorfoser*, ved Ingvar Björkeson. 2015. Natur & Kultur, Stockholm.
- Stace, C. 1997. *New Flora of the British Isles*, 2nd ed. Cambridge University Press.

Fra nettet:

Urtekilden (Nettsiden for urtemedisin):

https://www.rolv.no/urtemedisin/medisinplanter/alth_off.htm

Wikipedia: *Althaea goddess (mythology)*: <https://en.wikipedia.org/wiki/Althaea>

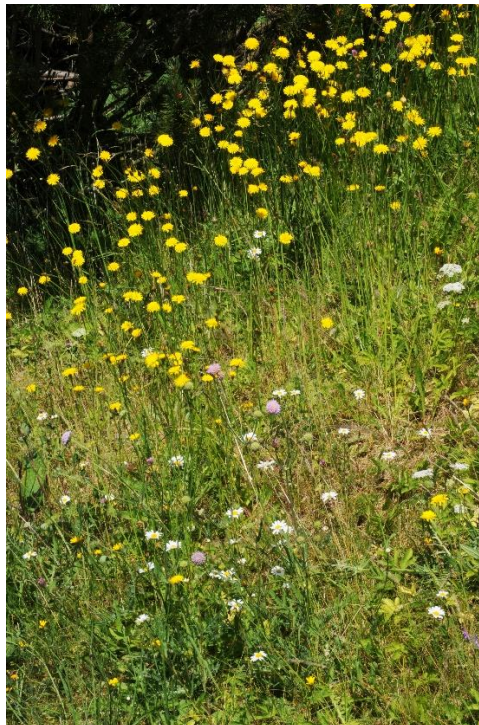
RETTELSE *Listéra* nr. 1 2023

Bjørn Erik Halvorsen

I artikkelen om **rynkesyre** *Rumex rugosus* (side 14-15) skreiv jeg at åkergrisøre *Hypochaeris glabra*

hadde spreidd seg fra et område litt høyere oppe i bakken. Det riktige skal være kystgrisøre *Hypochaeris radicata*, som nærmest er en dominerende art i skråningen foran garasjehuset i Breidablikkbakken, Porsgrunn. Den tåler tørke svært godt, og plages ikke av at bakken på stedet blir brunsvidd i den sterkt soleksponerte sandskrenten. Kurven er bare åpen i godt dagslys, men det fine med den er at den fortsetter å blomstre fram til kulda kommer. Frøene har samme "fallskjerm" som løvetann. Bildene av kystgrisøre fra sandskrenten foran garasjehuset er tatt 14. juni 2016.

Litteratur:

Halvorsen, B. E. 2023. Rynkesyre *Rumex rugosus*. *Listéra* 38(1): 14-15

TO SOPPER NYE FOR TELEMARKE OG ÉN NY FOR NORGE, ALLE FUNNET UNDER MOSEKLUBBENS TUR TIL GRENLAND OG LARVIK I OKTOBER 2023

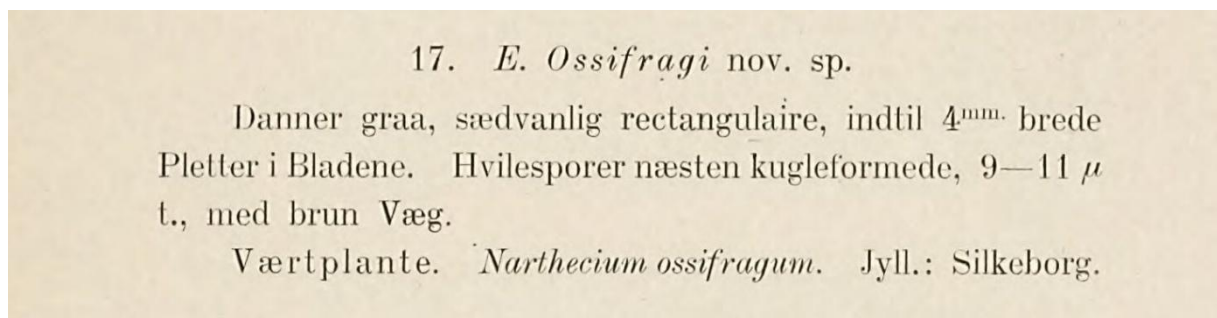
Kåre Homble

Romesot *Gjaerumia ossifragi* (Rostr.) R. Bauer, M. Lutz & Oberw.

Romesot *Gjaerumia ossifragi* på blad av rome *Narthecium ossifragum*,
Solumsmoen S, Skien 15.10.2023

Denne sotsoppen ble beskrevet som *Entyloma ossifragi* av den danske mykologen Emil Rostrup i 1890, i hans oversikt over danske sotsopper, i den danske botaniske foreningens 50-års-festskrift (Rostrup 1890), etter at han fem år tidligere, 17. september 1885 hadde funnet den på ei myr i Silkeborg Vesterskov i Midt-Jylland. Dette er også det eneste registrerte funnet av arten i Danmark (Danmarks Svampeatlas).

Beskrivelsen av *Entyloma ossifragi*, Rostrup 1890

Men denne sotsoppen på romeblad var samlet tidligere enn dette. Ifølge den internasjonale artsdatabasen GBIF er det eldste funnet av romesot med kjent funnår fra 1850, og gjort av den svenske botanikeren Robert Vilhelm Hartman (1827-1891) i Åre i Jämtland, i «Ullådalen, mellan Åreskutan och Mull-

fjället». Belegget er i Evolutionsmuseet i Uppsala (UPS). Det første daterte funnet av romesot i Norge ble gjort i Trondheim i juli 1882 av Mårten Elfstrand (1859-1927, født i Jämtland, ble professor i farmakologiske fag i Uppsala), på en av sine første reiser i de

skandinaviske fjelltraktene. Dette belegget befinner seg også i UPS.

Ytterligere ett funn av romesot ble gjort i Norge før Rostrups funn i Danmark: Fredrik Helén Werenskiold (1851-1900, kjemiker og bror til Erik) samlet romesot i Hornnes i Setersdalen i 1884. Belegg herfra befinner seg ifølge GBIF nå som to belegg i det nasjonale soppherbariet i USA: U.S. National Fungus Collections i Bernard Price Institute for Palaeontological Research (BPI), dit de har kommet fra herbariet i København (E Museo Botanico Hauniense) og fra herbariet til den amerikanske mykologen George Lorenzo Zundel (1885-1950). Zundel har blant annet laget en verdensmonografi over sotsopper, utgitt etter hans død (Zundel 1953). Data om disse to beleggene fra Setersdalen i det amerikanske nasjonale herbariet er

kommet inn i Artskart, men er der begge geografisk feilaktig plassert: Registreringen med angitt funnsted «Hornnes» og finner «F. Werenskiold» er plassert i Sunnfjord kommune, mens registreringen med angitt funnsted «Sæterdalen» og finner «P. Wormskjold» er plassert i Hol kommune, altså langt fra nærmeste voksested for rome. Fredrik Werenskiold har 866 belegg (se Binomia) i Naturhistorisk Museum i Oslo (O), og mange av disse er småsopper.

I fungariet ved Naturhistorisk Museum er det ett belegg av romesot, uten opplysninger om finner, funnsted eller funndato. Eneste belegget i Norge av romesot med funnopplysninger befinner seg i Vitenskapsmuseet i Trondheim (TRH). Dette er fra Ove Arbo Høeg, og funnet på Fjeldsetermyrene i Trondheim 13.09.1933, og bestemt av Ivar Jørstad.

Utbredelsen til romesot *Gjaerumia ossifragi*, GBIF 11.03.2025:

Kartet viser en del funn i det sørlige Sverige, fra tidsrommet 1864-1940, funnet i Danmark, og et funn fra Cnoc Bad na h' Achlaise, lengst nord i Skottland, gjort 21.09.1954 av den engelske mykologen Richard William George Dennis (1910-2003).

I Norge pågikk det fra begynnelsen av 2000-tallet forskning for å finne ut av årsakene til sjukdommen alveld, og romesot var en av soppene som ble knyttet til rome i denne forbindelsen, men det er ukjent om romesot har noen betydning. Primus motor i denne forskningen, Ivar Mysterud, skriver dette i en

av artiklene som er skrevet i forbindelse med alveld-prosjektet (Mysterud 2008): «*Dens mulige giftighet for beitedyr og betydning i alveld-sammenheng er uavklart.*» I samme artikkelen skriver han også: «*Forskere ved Biologisk institutt har samlet materiale til en tysk forskergruppe som har vært spesielt interessert i denne arten. Gruppen er ledet av den tyske mykologen Robert Bauer ved Universität Tübingen i Tyskland. De har blant annet arbeidet med å revidere artens systematiske stilling og kartlegge livshistorien.*»

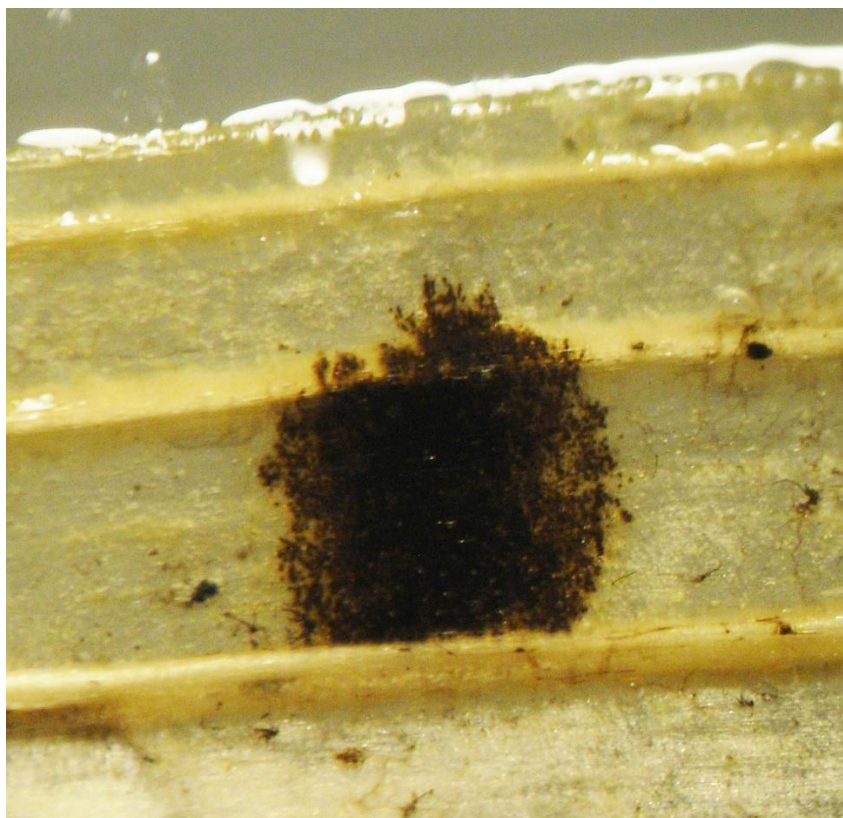
Dette arbeidet til Robert Bauer og medhjelpere: dyrking, sekvensering og mikrofotografering av hyfer, resulterte i at romesot ble ført både til ei ny slekt og en ny familie (Bauer et al. 2005), kalt henholdsvis *Gjaerumia* og *Gjaerumiaceae*, i ordenen *Georgerfischeriales* i klassen *Exobasidiomycetes* under sotsoppene *Ustilaginomycotina*. Ifølge den siterte artikkelen ble slekta kalt *Gjaerumia* (etter mykologen ved Statens plantevern på  s, Halvor B. Gj rum, 1919-2015) fordi han «*gave us a detailed description of the place where he found the fungus in 1969*». Belegget de har sekvensert har ifølge artikkelen

denne referansen: «*Møre og Romsdal, Molde, Skaret, 14 Aug. 2002, R. Bauer & M. Lutz*». Denne opplysningen stemmer ikke helt med det vi har sitert fra Mysterud ovafor, og ingen av de omtalte innsamlingene er registrert slik at de har kommet inn i Artskart. Artskart viser derimot at sotsopp-mykologen Kalman Vanky og flere, den 26. august 2002 har samlet inn romesot fra flere steder i Hustadvika kommune i Møre og Romsdal, og den 27. august fra en lokalitet i Heim kommune. Disse beleggene er ifølge GBIF distribuert til museumssamlinger/institusjoner verden over.

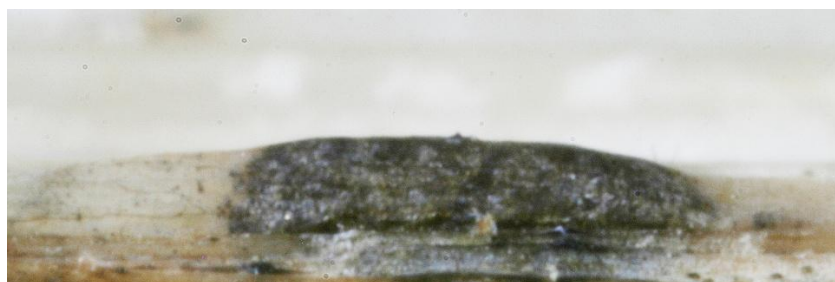
Funnet i Telemark ble gjort på blad til rome *Nartheicum ossifragum* i kanten av ei svakt intermediær, relativt våt, myr sør for Solumsmoen i Skien 15. oktober 2023. Makrobilder viser gråsvarte soppkolonier ovenfra og fra sida (dekt av epidermis, enn så lenge), og mikroskopibilder viser sopphyfe, og soppsporer (teliosporer) som overvintrer og sprer soppen. Ved dyrking i laboratorium klarte Bauer et al å få fram både basidier og hyfer som dannet konidier (anamorf), noe Rostrup i sin beskrivelse nevner at mangler.

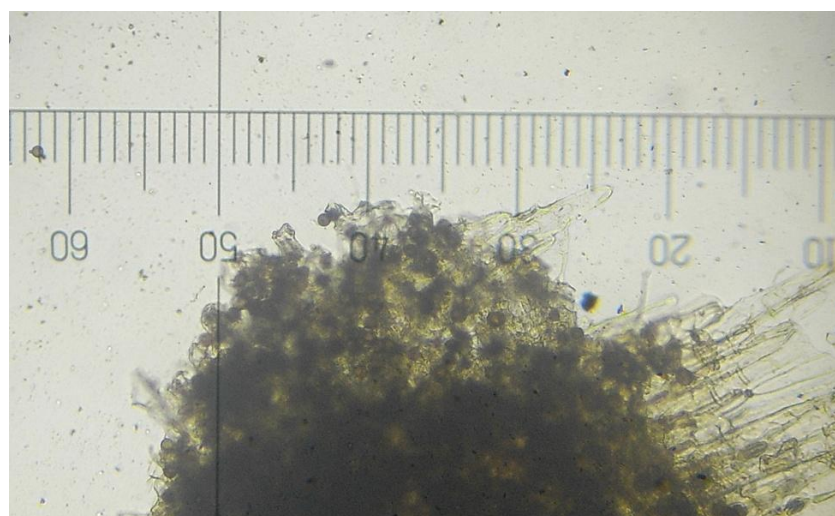
Romesot *Gjaerumia ossifragi* på blad av rome *Nartheicum ossifragum*, Solumsmoen S, Skien 15.10.2023

Romesot *Gjaerumia ossifragi* på blad av rome *Nartheicum ossifragum*,
Solumsmoen S, Skien 15.10.2023

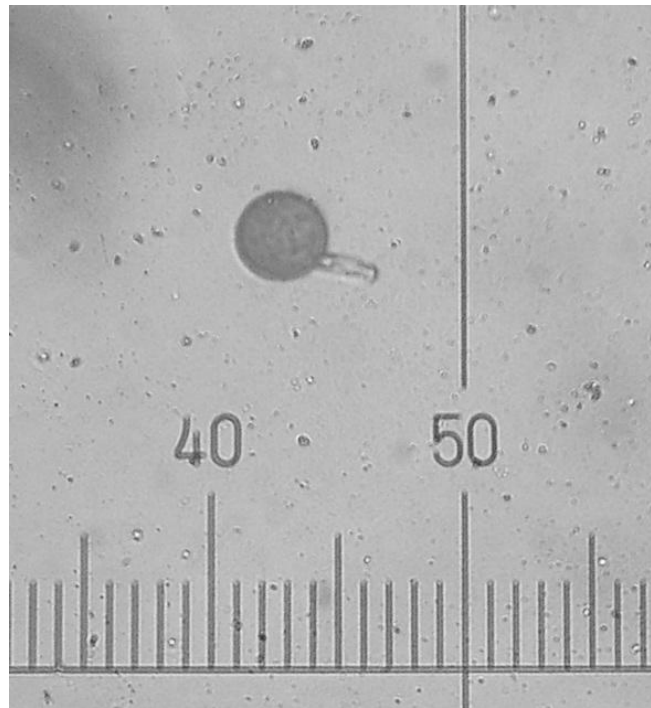
Romesot (under blad-epidermis), fra siden

Teliospore-samling

Soppfyfe

Teliospore

Litteratur

- Bauer, R., Lutz, M., Oberwinkler, F. 2005. *Gjaerumia*, a new genus in the *Georgefischeriales* (*Ustilaginomycetes*). *Mycological Research* 109(11): 1250-1258.
- Mysterud, I. 2008. Jakten på alveldens «missing link» (9). *Mikrosopper i etterforskernes lupe. Sau og Geit* 2008(1): 64-68.
- Rostrup, E. 1890. *Ustilagineae Daniae*. Danmarks Brandsvampe. *Festskrift udgivet af Den botaniske Forening i København i Anledning af dens Halvhundreaarsfest, den 12. April 1890*: 117–168.
- Zundel, G.L. 1953. The *Ustilaginales* of the world. *Pennsylvania State Coll. School Agric.Dept. Bot. Contrib.* 176: xi+1-140.

Fra nettet

- Artskart: <https://artsdatabanken.no/kart#264273>
- Binomia - Fredrik Werenskiold: <https://de.bionomia.net/Q107227686/specimens?>
- Danmarks Svampeatlas, *Gjaerumia ossifragi*: <https://svampe.databasen.org/taxon/69284>
- GBIF: <https://www.gbif.org/search>
- Riksarkivet, Mårten Elfstrand: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=15970>

***Davidiella tassiana* (De Not.) Crous & U. Braun**

Denne sekksporesoppen, tilhørende klassen *Dothidiomycetes* (tykksekkopper), ble først beskrevet i 1865 fra Italia som *Sphaerella tassiana* av den italienske botanikeren Guiseppe De Notaris (1805-1877), etter funn på slåttestarr *Carex nigra* (De Notaris 1865). Epitetet *tassiana* er etter hans samtidige mykolog Attilio Tassi (1820-1905), (se Siniscalco 2013, s. 83).

Sphaerella tassiana. Perexigua, epiphylla. Pyrenia discreta, vel in series lineares, breves plerumque geminatas conferta, absque ullo stromate manifesto, sphæroidea, epidermide tecta, tenuia, cellulis angulato-rotundatis contexta, vertice osculo simplici latiusculo hiantia. Asci grandes pro plantæ dimensionibus, e basi attenuata ovato-oblongati, pachypleuri, 8-spori. Paraphyses nullæ. Sporidia oblongo-ovata, 2-locularia, hyalino-luteola, longitud. $5/200$ millim. An trocknen Blättern von *Carex fusca*.

Beskrivelsen av *Sphaerella tassiana*, De Notaris 1865

I 1884 laget den unge svenske mykologen Carl Johan Johansen (1858-1888) ei ny slekt for soppene som hadde blitt beskrevet som *Sphaerella*-arter: *Mycosphaerella* (Johanson 1884, s. 163), ei slekt som er blitt ei av de størst blant sekksporesoppene, med over 1700 beskrevne arter. Begrunnelsen for den nye soppselekta framkommer etter hans beskrivelse:

MYCOSPHERELLA nov. nom.

Syn. *Sphaerella* FR. Summa Veget. Scand. II p. 395, Stockholm 1849; FÜCKEL, Symbolæ mycologicæ p. 99; CES. et DE NOT. Schema Sfer. p. 62 p. p.; SACC. Sylloge fung. I p. 476.

164

JOHANSON, SVAMPAR FRÅN ISLAND.

Redan 1824 uppställde SOMMERFELT¹⁾ algslägtet *Sphaerella*, till hvilket han bl. a. förde *Sph. nivalis* (BAU.) SOMMERF., den alg, hvilken som bekant är orsaken till den s. k. röda snön. Detta slägte råkade visserligen till en början i glömska, men det har på senare tid återupptagits af algologerna²⁾, och man finner det numera ofta omnämndt i literaturen. Då således SOMMERFELT beskref ofvannämnda algslägte redan 25 år innan FRIES i Summa veget. Scand. uppställde svampslägtet *Sphaerella*, måste det senare såsom vida yngre än *Sphaerella* SOMMERF. erhålla ett annat namn, för så vidt man vill fasthålla vid de principer för den botaniska nomenklaturen, hvilka nu anses vara gällande, och jag får för den skuld föreslå, att det utbytes mot *Mycosphaerella*.

Beskrivelsen av *Mycosphaerella* gen. nov., Johanson 1884

Johanson nevner funn av *Mycosphaerella tassiana* fra Island på mange vertsplanter.

M. Tassiana (DE NOT.)

Syn. *Sphaerella Tassiana* DE NOT. Sferiacei Italici p. 89 t. 98; KARST. Fungi in Spetsbergen et Beeren Eiland coll. N:o 49.

Ö. Isl. Eskifjörður på *Arabis petræa* L., *Silene maritima* WITH., *Arenaria ciliata* L., *Alsine hirta* (WORMSKJ.) HN., *Saxifraga hypnoides* L., *Carex rigida* GOOD., *Poa alpina* L.; Seyðisfjörður på *Alsine hirta* (WORMSKJ.) HN., *Poa alpina* L.; Hallormstaður på *Alsine hirta* (WORMSKJ.) HN.; N. Isl. Akureyri på *Alsine stricta* (SW.) WG.; Höfsós på *Poa caesia* J. E. SM., *Agrostis alba* L. v. *maritima* (LAM.); Hólar på *Sagina nivalis* (LINDBL.) FR.; Eyjafjörður, Vaðlaheiði på *Alsine biflora* (L.) WG., *Agrostis borealis* HN.; Eyjafjörður på *Carex capitata* SOLAND.; Skagafjörður på *Agrostis canina* L.; V. Isl. Arnarfjörður, Bildudalur på *Papaver nudicaule* L.

Vertsplantene til Johansons *Mycosphaerella tassiana* fra Island (Johanson 1884, s. 67)

I 2003 ble det laget ei ny slekt for denne *Mycosphaerella*-arten og en del andre med *Cladosporium* som konidiestadium (anamorf): *Davidiella*, oppkalt etter autorenes samarbeidende mykolog ved CABI, Bioscience i Storbritannia, John C. David (se Braun et al. 2003). Dette er da navnet som Artskart bruker for denne arten: *Davidiella tassiana*. Men det er tydeligvis ulike oppfatninger om hva som skal være gjeldende navn, for Index Fungorum bruker *Mycosphaerella tassiana* (De Not.) Johanson 1884 som gjeldende navn, og med konidiesoppen *Cladosporium graminum* (Pers.) Link 1824 (se Link 1824, s. 42) som dens anamorfs eldste navn. MycoBank, derimot, (som Braun et al. 2003), mener at det er anamorfen *Clado-*

sporium herbarum (Pers.) Link 2016 (se Link 1816, s. 37) som er det rette navnet på dens anamorf, og at dette også skal være artens gjeldende navn, ikke teleomorfens navn *Mycosphaerella* (fra *Sphaerella*) *tassiana*, som jo er et nyere navn. Johann Heinrich Friedrich Link (1767-1851) var en tysk mykolog som spesielt holdt orden på de små soppene.

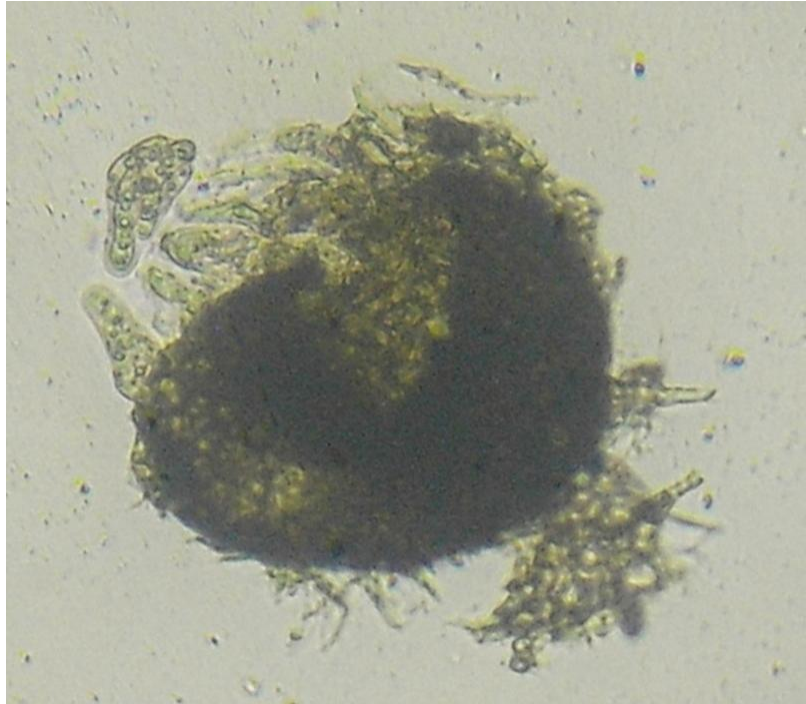
Davidiella tassiana er utbredt over det meste av jorda, bortsett fra i Sør-Amerika, Afrika og deler av det nordlige Asia (GBIF, som *Mycosphaerella tassiana*). Artskart viser 151 funn av *Davidiella tassiana*, de aller fleste fra Svalbard, fra 1861 og framover. På fastlandet er det kun tre registreringer etter 1950: i Midtre Gauldal av Tore Ouren 14.07.1955 (det. B.A. Tomilin), i Øygarden

24.09.2018 av Rakel Blaalid, og i Lom 01.07.2022 av Björn Nordén. Funnet som er gjort nærmest Telemark er av Johannes Musæus Norman i Larvik i 1877 (det. Ivar Jørstad). Funnet i Telemark ble gjort i Trosvik på løk (*Allium* sp.)

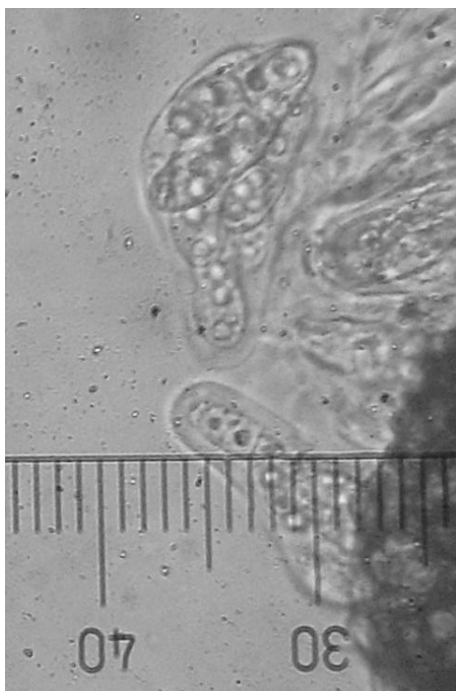
15.10.2023. Til bestemmelse ble brukt en *Davidiella*-nøkkel, s. 115 i Schubert et. al 2007, der arten nøkler ut med litt mindre sporer enn den nærstående arten *D. variable*, som ble beskrevet som ny i samme artikkelen.

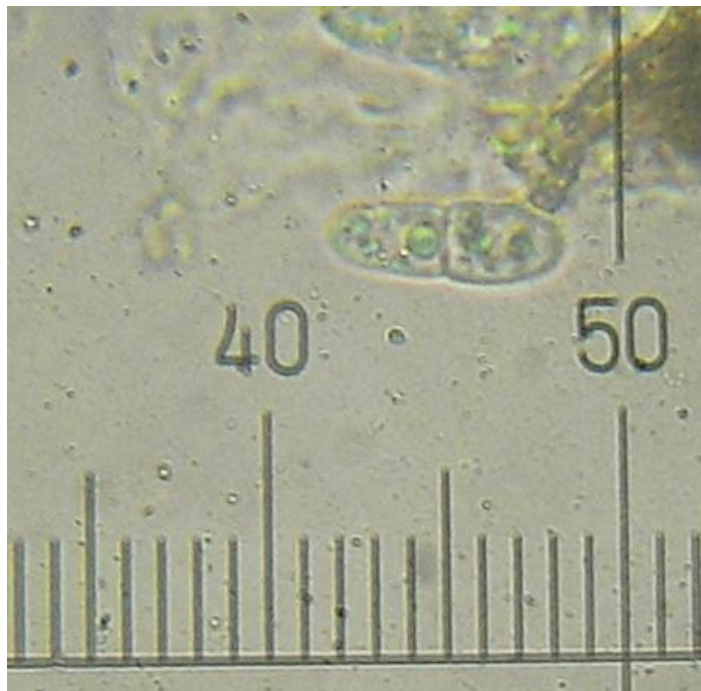
Mycosphaerella (Davidiella) tassiana på løkstengel *Allium* sp.,
Trosvik, Brevik 15.10.2023

Sporokarp

Asci med sporer

Ascospore

Litteratur:

- Braun, U., Crous, P.W., Dugan, F., Groenewald, J.Z.E., de Hoog, D.S. 2003. Phylogeny and taxonomy of *Cladosporium*-like hyphomycetes, including *Davidiella* gen. nov., the teleomorph of *Cladosporium* s. str. *Mycological Progress* 2(1): 3-18.
- De Notaris, G. 1865. Sferiacei italici. Centuria prima, Fasc, 2 (Genova 1863). (Repertorium.). *Hedwigia* 4(2): 17-29.
- Johanson, C.J. 1884. Svampar från Island. Bestämda af C. J. Johanson. *Öfversigt af Kungl. Vetenskaps-Akademiens Förhandlingar* 41(9): 157-174 + Tab. XXIX.

- Link, H.F. 1816. Observationes in Ordines plantarum naturales. Dissert, secunda, sistens Nuperas de Mucedinum et Gastromycorum ordinibus observationes. *Der Gesellschaft Naturforschender Freunde zu Berlin, Magazin für die neuesten Entdeckungen in der gesammten Naturkunde* 7: 25-44 + Tab. I, Fig. 1-6.
- Link, H.F. 1824. Ordo X. Hyphomycetes. p. i-ix (Index), i-xv, 1-162 in *Caroli a Linné Species Plantarum exhibentes plantas rite cognitas ad genera relatas cum differentiis, nominibus trivialibus, synonymis selectis, locis natalibus secundum systema sexuale digestas*. Ed. 4, Tomus VI, P. 1. Berolini.
- Schubert, K., Groenewald, J.Z., Braun, U., Dijksterhuis, J., Starink, M., Hill, C.F., Zalar, P., De Hoog, G.S., Crous, P.W. 2007. Biodiversity in the *Cladosporium herbarum* complex (*Davidiellaceae*, *Capnodiales*), with standardisation of methods for *Cladosporium* taxonomy and diagnostics. *Studies in Mycology* 58: 105–156.
- Siniscalco, C. (red.). 2013. History of Italian mycology and first introduction to the correct nomenclature of fungi, Part One: History of Mycology. *Istituto Superiore per la Protezione e la Ricerca Ambientale, Manuali e Linee Guida* 104: 1-101.

Fra nettet:

Artskart: <https://artsdatabanken.no/kart#264273>

GBIF: <https://www.gbif.org/search>

Index Fungorum: <https://www.indexfungorum.org/names/names.asp>

Mycobank: <https://www.mycobank.org/>

***Marchandiomyces aurantiacus* (Lasch) Diederich & Etayo**

Dette er en lavparasitt som er funnet å være konidiestadiet til en sjelden bark-sopp, *Erythricium aurantiacum* (Lasch) D. Hawksw. & A. Henrici. Arten ble først beskrevet som *Illosporium aurantiacum* av den tyske mykologen Wilhelm Gottfried Lasch (1787-1863) i 1859, som nr. 74 i første samlingen til exsiccata-verket *Fungi Europaei Exsiccati*, som ble utgitt av den tyske botanikeren og mykologen Gottlob Ludwig Rabenhorst (1806-1881) fra 1859 til hans død i 1881, med 2600 arter av sopper i 26 utgivelser. (Se Braun & Bensch 2021.) Etiketten til Lasch lyder slik:

74. *Illosporium aurantiacum* Lasch. I gregarium minutum subrotundum

aurantiacum, passim coacervatum; sporis subrotundis. In Lichenibus trunci Pyri Mali pr. Driesen, leg. Lasch.

På norsk omtrent slik: «Mengder av bitte små nesten runde oransje, her og der sammenvevd; sporer nesten runde. På lav på stamme til epletre i Driesen.»

Laven er siden funnet å være hjelmlav *Physcia adscendens* og funnstedet Driesen angis å være i Polen (Index Fungorum).

Lavparasitt-forskerne Javier Etayo Aranzadi og Paul Diederich plasserte i 1996 (Etayo & Diederich 1996, s. 421) *Illosporium aurantiacum* i ei ny slekt: *Marchandiomyces*, ut fra at den ble funnet å avvike sterkt fra andre arter

beskrevet som *Illosporium*, ei slekt som av samme grunn allerede var laget av Diederich og Hawksworth for den lignende konidiesoppen *Illosporium corallinum* (Diederich 1990, s. 312), som var beskrevet av den franske

botanikeren og mykologen Michel Robert Roberge (1791-1864) i 1847. Beskrivelsen av *Marchandiomyces* som ny slekt (Diederich 1990, s. 311-312) er slik:

***Marchandiomyces* Diederich & D. Hawksw. gen. nov.**

Genus lichenicola, ad Hyphomycetes pertinens. Coloniae sclerotia vel sporodochia subglobosa cellulis hyalinis polyedricis vel subglobosis compositae. Conidiophora semi-macronemata, recta, ad basim ramosa, hyalina, levia. Cellulae conidiogenae monoblasticae, determinatae, integratae, terminales, ellipsoideae vel subcylindricae, hyalinae, non septatae, leviae. Conidia solitaria, non septata, obpyriformia vel obovoidea, basi truncata, hyalina, subtiliter verrucosa.

Species holotypica: *M. corallinus* (Roberge) Diederich & D. Hawksw.

Colonies delimited, forming subspherical sclerotia, sometimes developing into convex sporodochia, composed internally of polyhedral or subspherical hyaline cells. Conidiophores semi-macronematous, erect, branched at the base, hyaline, thick- and smooth-walled. Conidiogenous cells monoblastic, determinate, integrated, terminal, ellipsoid to subcylindrical, hyaline, simple, thick- and smooth-walled. Conidia solitary, simple, obpyriform to obovoid, distinctly truncated at the base, hyaline, wall thick and finely verrucose.

312

Observations: I describe this new genus together with Prof. D. L. Hawksworth who recognized earlier (Hawksworth, 1979) that its type species could hardly be retained in the genus *Illosporium*. No other genus of hyphomycetes seems to be suitable for this species.

Etymology: This genus is named in honour of Louis Marchand (1807-1843), the first Luxembourg mycologist and lichenologist, and the only Luxembourg botanist to publish on lichenicolous hyphomycetes before 1986 (concerning *Aecidium peltigeræ* DC. = *Illosporium carneum* Fr. and *Tubercularia rosea* Pers. = *Marchandiomyces corallinus*) (Marchand, 1826: 409, 1829: 270-271).

Beskrivelsen av *Marchandiomyces* gen. nov., Diederich og Hawksworth 1990

Daniel Thoen, en skogforsker ved universitetet i Liège, fant 21.12.2001, på frynserosettlav *Physcia tenella*, på et pæretre *Pyrus* i hagen sin i Lorraine i Belgia, noe som viste seg å være det sporeproduserende stadiet til *Marchandiomyces aurantiacus*: en basidiomycet med 4-sporete basidier, bleikere oransje enn den vanlige anamorfen. Funnet førte til beskrivelsen av ei ny slekt, *Marchandiobasidium*, for teleomorfen til *Marchandiomyces aurantiacus* (Diederich & Schultheis 2003, s. 524). Teleomorfen ble beskrevet som en ny art, selv om det bare var et annet stadium til dens allerede tidligere beskrevne anamorf, *Illosporium aurantiacum*: *Marchandiobasidium auranticum*.

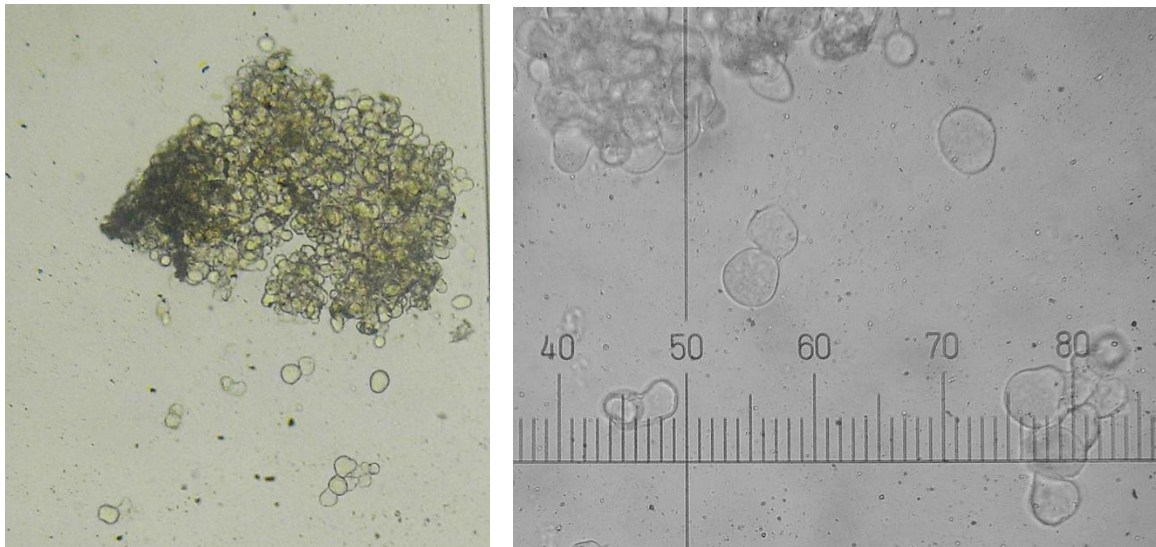
Diederich & Schultheis antok, ut fra morfologiske likheter, at *Marchandiobasidium* kunne tilhøre ordenen *Ceratobasidiales*. Ytterligere sekvensering har imidlertid vist (se Hawksworth & Henrici 2016) at *Marchandiobasidium* er det samme som barksoppsslekta *Erythricium* (i familien *Corticaceae*), hvis typeart er *E. laetum*, en saprofytt på ved, som Eriksson & Hjortstam laget

denne nye slekta for i 1970 (Eriksson & Hjortstam 1970, s. 165), basert på den finske mykologen Petter Adolf Karstens (1834-1917) navn for denne barksoppen fra 1889: *Hyphoderma laetum*, og for barksoppen *Erythricium hypophilum*, som Karsten beskrev i 1890 som *Corticium hypophilum*.

I henhold til Index Fungorum er nå *Erythricium aurantiacum* det gjeldende navnet for konidiesoppen *Marchandiomyces aurantiacus*. Soppen er en aggressiv parasitt på sine verter, som spesielt er rosettlav-artene *Physcia adscendens* og *P. tenella*, men den kan også angripe andre *Physcia*-arter og også arter i andre slekter (se Diederich et al 2022, s. 76). Arten er utbredt (Diederich et al 2022, s. 76) i Europa nord til Danmark (der den er vanlig) og det sørlige Sverige (der den er ganske vanlig), og det sørligste Finland; dessuten på Azorene og Kanariøyene, og i det nordøstlige Nord-Amerika; og den er funnet i Iran. Det første funnet i Norge ble gjort på *Physcia tenella* på et lønnetre *Acer* i en allé på Fredriksvern Verft i Stavern, 14. oktober 2023.

Erythricium (Marchandiomyces) aurantiacus på rester av frynserosettlav *Physcia tenella*, Stavern 14.10.2023

Konidioforer og konidier (som danner rundaktige «bulbiller»)

Litteratur:

- Braun, U., Bensch, K. 2019. Annotated list of taxonomic novelties published in “Fungi Europaei Exsiccati, Klotzschii Herbarium Vivum Mycologicum Continuato, Editio Nova, Series Secunda” Cent. 1 to 26 issued by G. L. Rabenhorst between 1859 and 1881 (first part – Cent. 1 to 10). *Schlechtendalia* 36: 1-60.
- Diederich, P. 1990. New or interesting lichenicolous fungi. I. Species from Luxembourg. *Mycotaxon* 37: 297-330.
- Diederich, P., Millanes, A.M., Wedin, M., Lawrey, J.D. 2022. *Flora of lichenicolous fungi, Vol.1. Basidiomycota*. National Museum of Natural History, Luxembourg. 351 s.
- Diederich, P., Schultheis, B., Blackwell, M. 2003. *Marchandiobasidium aurantiacum* gen. sp. nov., the teleomorph of *Marchandiomyces aurantiacus* (Basidiomycota, Ceratobasidiales). *Mycological Research* 107(5): 523-527.
- Eriksson, J., Hjortstam, K. 1970. *Erythricium*, a new genus of Corticiaceae (Basidiomycetes). *Svensk Botanisk Tidskrift* 64(2): 165-169.
- Etayo, J., Diederich, P. 1996. Lichenicolous fungi from the western Pyrenees, France and Spain. II. More deuteromycetes. *Mycotaxon*. 60: 415-428.
- Hawksworth, D.L., Henrici, A. 2016. New resting places for *Laeticorticium quercinum* and *Marchandiobasidium aurantiacum*. *Field Mycology* 16(1): 16-17.
- Lasch, W. G. 1859. *Illosporium aurantiacum* in Rabenhorst, G.I. *Fungi Europaei Exsiccati* (Klotzschii Herbarium Vivum Mycologicum Continuato, Editio Nova, Series Secunda), Cent.1, No. 74.

Fra nettet:

Fungi Europaei Exsiccati:

<https://www.mycportal.org/portal/collections/exsiccati/index.php?ometid=49>

Index Fungorum: <https://www.indexfungorum.org/names/names.asp>

BUKKEBLAD *Menyanthes trifoliata* L. ÅRETS VILLBLOMST 2025 I NBF

Kristin Steineger Vigander

Bukkeblad, Fjaler 2020 (foto: Heidi Tofte)

I løpet av årene har jeg fått mange henvendelser fra folk jeg kjenner og som vet at jeg kan litt om blomster: «Kristin, hva er dette? Hva heter denne planten? Noe så vakkert! Den ser ut som en orkidé. Men den vokser nesten ute i vannet!» Flere ganger har jeg svart – nesten uten noen nærmere beskrivelse eller bilder: «Jeg tipper at du mener bukkeblad». Og det stemte alltid.

Siden 2016 har Norsk Botanisk Forening årlig stemt fram en plante til Årets Villblomst. I år ble det sendt ut forespørsler til grunnorganisasjonene og på Facebook om forslag til kandidater. Det kom inn mange

forslag, og det ble et godt grunnlag for at styret i NBF valgte ut 10 kandidater til avstemning, der bukkeblad gikk til topps.

Og ja, bukkeblad er oppsiktsvekkende vakker når den blomstrer, der den står i vannkanten eller på myr med sine kritthvite blomster og kraftig rosa knopper! Men også uten blomster er den lett å få øye på for den som kjenner planten, for bukkeblad er godt synlig med sine store, saftiggrønne, trekoblete blad som sitter på lange stilker.

Bukkeblad har hvite blomster og kraftig rød-rosa knopper, Stulen, Skien 2006

Beskrivelse

Bukkeblad tilhører bukkeblad-familien *Menyanthaceae*, og er den eneste planten i bukkebladslekta *Menyanthes*.

Dette er en sump- og vannplante med kraftige utløpere. Den har en trekoblet bladplate, det vil si at tre småblad vokser ut fra samme punkt, og disse lysegrønne bladene vokser på lange, tykke stilker over vannflaten. Noen tenker at bladene minner om kløverblad, men bukkeblad har vesentlig større og saftigere blad enn kløverplantene.

Planten blomstrer i fra slutten av mai til begynnelsen av juni, og etter hvert som de sterkt rød-rosa knoppene springer ut får den blomster som blir ca. 14-16 mm og vokser i løse, opprette klaser. Blomstene er rosa på utsiden og hvite inni, med en traktformet krone som er dypt fliket. Blomstene åpner seg suksessivt

nedenfra (akropetal blomstring), noe som gjør at vi opplever blomstringen over lang tid. Innsiden av hver enkelt blomst er tett besatt med lange, saftige, hvite hår. Dette gjør blomsten spesielt oppsiktsvekkende.

De svarte pollenknappene har brede, hvite pollentråder. Frukten er en rund kapsel som sprekker opp i to deler. Under skallet har frøene et luftig vev som gjør at de kan holde seg flytende (og spiredyktige) i minst en måned. Blomster (og kapsler) sitter på et langt skaft, og har et støtteblad ved grunnen. Begerflikene er sammenvokst nederst.

Blomster (og kapsler) er skaftete og har et støtteblad ved grunnen. Begerflikene er sammenvokste nederst. I toppen av kapselen sitter lange grifler fremdeles på.
Steigen 2006

Hvilken funksjon har de lange hårene i blomsten?

Disse hårene har flere funksjoner: For det første har de nok en reklameverdi for pollinatorer.

Knut Fægri's forklaring (Fægri 1970) som den mest sannsynlige forklaringen er at fordi blomsten ikke kan lukkes, skal hårene gi en effektiv beskyttelse mot at regnvann kan

komme inn og tynne ut nektaren.

Men behåringen tjener også som beskyttelse mot nektartyver, insekter som er for små til å komme i kontakt med pollenbærere eller arr, og som derfor ikke er egnet til å hjelpe til med pollineringen. (At disse hårene utgjør en slik beskyttelse mot små maur er påvist i en studie av Kazuki Tagawa i 2018).

Blomstene er tett besatt med lange, hvite hår.

Voksested

Bukkeblad har sin utbredelse i det tempererte området på den nordlige halvkule. Det typiske voksestedet er på grunt vann, men den kan også finnes så dypt som 3-4 m. Bukkeblad er ikke næringskrevende og er en viktig plante i myr- og vannkanter. Det er rapportert flere typer insekter som besøkere til bukkeblad, som humler og bier, sommerfugler og biller.

Rotstokkene, som har store luftkanaler, er ganske lette, og ligger og flyter i vannet, men er festet nede i dynnet. Bukkeblad vokser tett i tett, så det kan nesten se ut som en hvitrosa eng når den blomstrer. Den vokser i hele Norge (unntatt på Svalbard), og kan finnes opp til 1220 moh.

Bukkeblad og heterostyli

Blomstene hos bukkeblad er heterostyle. Denne egenskapen kjenner vi igjen fra noen andre planter, blant annet marianøkleblom.

Store norske leksikon (SNL) gir følgende forklaring på heterostyli: «*Heterostyli betyr at én og samme planteart har to eller tre ulike varianter av tokjønnede blomster, som blant annet avviker fra hverandre ved griffelens og pollenbærernes lengde. De forskjellige blomstene sitter på ulike planter, men blomstrer samtidig.*»

Bukkeblad har **dimorf** heterostyli, det vil si at planten har to typer blomster: én type med kort griffel og lange pollenbærere (S-morf), en

annen type med lang griffel og korte pollenbærere (L-morf). (På engelsk heter dette hhv. «pin» and «thrum» flowers). Dette motvirker selv-pollinering, idet en pollinator ikke så lett klarer å komme i kontakt med arret på samme type blomst som den henter pollenet fra.

Bukkeblad og navn

Familienavnet *Menyanthaceae* kom mer av de greske ordene *menyein* (avslørende) og *anthos* (blomst) og er en referanse til den sekvensielle åpningen av blomstene i blomsterstanden. Artsnavnet *trifoliata* betyr trebladet, og kommer fra de latinske ordene *tres* (tre) og *folium* (blad).

Det svenske navnet «vattenklöver» antyder bladenes likhet med kløverblad.

På engelsk heter planten «bogbean», men «marsh clover» og «water shamrock» er også navn som henspiller på bladenes form. Og ett av de franske navnene er «trèfle des marais» (= «myrkløver»).

I Norge har planten mange varianter av navn, hvilket tyder på at bukkeblad har vært en populær plante og mye anvendt i folkemedisin. Noen eksempler på norske navn er:

Geitklauv, reinsklauv, iglegras, stunggras, bukkegras, bukkablom, bukkeblekkje, saltgras, saltblekkje, triblekkje, triblad, tristiklar, myrkong, myrkløver, vasskløver, beskekløver, bitterkløver, blekk, gro-blokka...

Her er en illustrasjon som tydelig viser de trekoblete bladene. Den er laget av den skotske botanikk-illustratøren Elizabeth Blackwell (1707-1758), og ble publisert i "A Curious Herbal", en bok fra ca 1737 med illustrasjoner av medisinske planter.

Navnene bukkeblad og geitklauv skal komme av at de unge bladene,

når de ennå ikke har foldet seg ut, skal minne om små klauver.

Bukkeblad i folkemedisinen

Alle de forskjellige navnene som denne planten har fått, tyder som sagt på at dette har vært en meget populær og mye anvendt plante. Man kjenner til bruk i folkemedisin i Norge siden 1600-tallet, blant annet til å behandle fordøysessykdommer, men også som blodrensende middel. Den har også vært brukt til å hindre gikt, nervøsitet og skjorbuk.

Bukkeblad og kultur

I mange kulturer er bukkeblad et symbol på utholdenhet og tilpasning. Den har blitt brukt i seremonier og ritualer for å fremme helse og velvære. Planten er ofte assosiert med vann og fruktbarhet.

Arne Garborg har nevnt bukkeblad i diktverket *Haugtussa* fra 1895. Diktet «Til deg» presenterer vi på neste side.

Litteratur:

Fægri, Knut. 1970. *Norges Planter*. J.W.Cappelens Forlag.

Høeg, Ove Arbo. 1976. *Planter og tradisjon*. Universitetsforlaget, Oslo

Tagawa, Kazuki. 2018. Repellence of nectar-thieving ants by a physical barrier: Adaptive role of petal hairs on *Menyanthes trifoliata* (Menyanthaceae). *Journal of Asian-Pacific Entomology* 21(4): 1211-1214.

Fra nettet:

Store norske leksikon: <https://snl.no/bukkeblad>

Artsdatabanken: <https://www.artsdatabanken.no>

Urtekilden: <https://www.rolv.no/>

Shila: <https://www.shila.no/blogs/planteleksikon/bukkeblad-menyanthes-trifoliata>

Biologiportalen: <https://www.biologiportalen.net/>

Wikipedia: <https://no.wikipedia.org/wiki/Bukkeblad>

TIL DEG fra *HAUGTUSSA*

Arne Garborg

Til deg, du Hei og bleike Myr
med Bukkeblad,
der Hegre stig og Heilo flyr,
eg gjev mitt Kvad.

Til deg, du visne Lyng um Haug,
der Draumar sviv,
eg gjev min Song um Dimd og Draug
og dulde Liv.

Eg kjenner deg, du Trollheim graa,
du Skugge-Natt!
Eg rømde rædd; men stundom maa
eg sjaa deg att.

Eg kjenner deg, du Havsens Marm
med Galdre-Song;
du gauv meg Gru i rædde Barm
so mang ein Gong.

Eg kjenner Striden tung og sein
mot Trolldoms Vald.
Gud hjelpe oss for brotne Bein
og Mannefall!

Eg kjener deg — eg kjenner deg,
som ikkje vann! —

Eg saag din Strid, eg veit din Veg
i Skugge-Land.

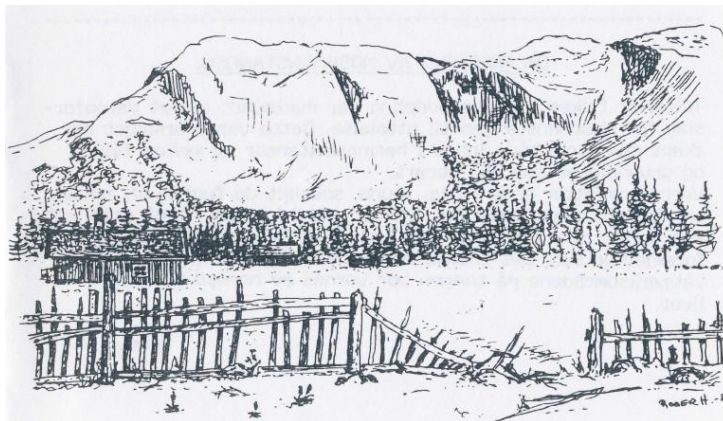
Eg røynde sjølv den Striden stygg
i mange Aar,
med ville Mod, med bøygde Rygg,
med svære Saar.

Du um meg sviv, du hjaag meg sit,
du arme Aand!
I meg du enno riv og slit
i dine Baand.

Eg veit det vel: dei sterke Troll,
den Vilje rik;
ein Baat i Foss, eit Kvad i Moll,
slökkt i eit Skrik. —

Men Lerka stig fraa gløymde Grav
med Sigers Ljod;
og Vinden stryker inn av Hav
so frisk og god.

Og um me kjenner Graat og Gru
og Saknad saar,
so maa me Lerkesongen tru,
som lovar Vaar.

Illustrasjon i *Listéra* nr. 3 1986, tegning av Roger Halvorsen

NYTT FRA STYRET VÅREN 2025

Bjørn Erik Halvorsen

Sola har kommet høyt på himmelen allerede, og når dere mottar vår-utgaven av medlemsbladet, så er vi kommet langt inn i april måned. Turkomitéen har satt opp program for utesesongen, og TBF skal i tillegg gjennomføre en ukestur til Öland i begynnelsen av juni. Styret håper at medlemmene finner disse planene interessante og velger å stille opp på mange av arrangementene. Alle turer som ikke er reservert for kun medlemmene (på grunn av sponsering av kostnader), er også åpne for interesserte utenfor TBF. Noe vi må innse etter hvert, er at medlemmenes alder blir en utfordring. Mange som var sjåfører på turene tidligere, ønsker nå å sitte på som passasjerer. Dette blir "en kabal" som det noen ganger kan bli vanskelig å få til å gå opp.

Årsmøtet i TBF ble holdt på Hotell Fritidsparken i Skien 14. februar. Den innarbeidede sakslista ble fulgt også i år. Styret fikk omveltninger fordi Åse Halvorsen valgte å trekke seg som kasserer etter 24 trofaste år i denne rollen. Årsmøtet greide ikke å finne en ny kasserer, så styret fikk mandat til å finne løsning på dette. Styrets løsning er at Christian Kortner overtar kassererrollen, og Toril Lohne blir nytt styremedlem. Undertegnede har laget en egen artikkel i dette medlemsbladet om dette. Alle andre som var på valg, tok gjenvalg.

På møtet i år blei det to justeringer i TBFs lover. Den første endringen

var en oppfølging av et vedtak på NBFs landsmøte på Trudvang Gjestegaard i Larvik september 2024. Der ble det vedtatt å utvide medlemskategori studentmedlemskap til også å omfatte elever i den videregående skolen. Det var TBF som kom med dette forslaget til landsmøtet. TBF har nå nærmere 50 studentmedlemmer knyttet til Universitetet i Sørøst-Norge i Bø. Disse medlemmene er vi glade for å ha. Men, det som viser seg, er at de fleste av dem får jobb andre steder i landet etter endt studium, og da blir de medlemmer i andre grunnorganisasjoner. Det er få eksempler på at studentmedlemmer fra andre studiesteder i Norge velger Telemark som sitt arbeidssted etter endt studium. TBF har tro på at det er større sannsynlighet for at elevene i den videregående skolen vil fortsette som fullverdige TBF-medlemmer etter endt skolegang. Men dette pålegger samtidig foreningen å drive en aktiv rekruttering på de videregående skolene i fylket. TBF må også greie å holde i gang et spennende tilbud til de unge.

Den andre endringen i lovene gikk på å kunne avvike årsmøtet i løpet av februar måned. Dette var tidligere begrenset til siste halvdel av februar, og dette kolliderte ofte med skolens vinterferie.

Alle medlemmer ønskes en rik botanisk utesesong i 2025!

Jeg gjengir TBFs reviderte lovtekst på de følgende to sidene.

LOVER

TELEMARK BOTANISKE FORENING (TBF)

1. NAVN

- § 1 Foreningens navn er Telemark Botaniske Forening (TBF).
TBF er en grunnorganisasjon i Norsk Botanisk Forening (NBF).

2. FORMÅL

- § 2 Forenings viktigste oppgaver er:
- 1) Å være bindeledd mellom personer med botaniske interesser, både amatører - og fagbotanikere.
 - 2) Å verne om naturen, særlig plantelivet.
 - 3) Å fremme interessen og kjennskapet til botanikk ved foredrag, ekskursjoner, kurs og utgivelse av medlemsbladet *Listéra*.

3. MEDLEMSKAP

- § 3 Medlem kan enhver bli som er enig i foreningens formål og som betaler kontingent.
Foreningen har følgende medlemskategorier (alle mottar *Listéra*):
- Hovedmedlem med *Blyttia*.
 - Hovedmedlem uten *Blyttia*.
 - Medlemskap for elever i den videregående skolen og studenter.
 - Tilleggsmedlem (er hovedmedlem i en annen NBF grunnorganisasjon).
- § 4 Medlemskapet forutsetter årlig kontingentinnbetaling. Medlemmer som trass i purring ikke betaler skyldig kontingent, blir strøket av medlemslisten ved neste årsskifte.
- § 5 Frivillig utmelding for det følgende år må skje innen årsskiftet, og stiles til foreningens kasserer eller til NBF sentralt.

4. KONTINGENT

- § 6 Kontingentens størrelse er lik i alle NBFs grunnorganisasjoner og fastsettes av NBF sentralt på landsmøtet hvert annet år.

5. ÅRSMØTET

- § 7 Styret innkaller til årsmøte med minst to ukers varsel.
- § 8 Årsmøte avholdes i februar. Forslag som ønskes behandlet av årsmøtet må være styret i hende minst en måned før årsmøtet.
- § 9 De faste postene på årsmøte er:
 - 1) Styrets beretning
 - 2) Revidert regnskap
 - 3) Innkomne forslag
 - 4) Valg. Avstemning ved simpelt flertall

6. STYRET

- § 10 Foreningens styre består fortrinnsvis av leder, kasserer, sekretær og to styremedlemmer. Leder velges ved eget valg. Kasserer har ansvaret for medlemskartoteket.
Et av styremedlemmene er leder av turkomitéen.
Et av styremedlemmene er kontaktperson for *Listéra*-komitéen
Til styret velges to varamedlemmer.
Om det ikke velges personlig leder kan styret likevel konstitueres.

7. ANDRE VERV

- § 11 Årsmøtet velger styre med varamedlemmer samt revisor for to år av gangen. Halvparten av styret og et varamedlem er på valg hvert år. Det samme gjelder for Turkomitéen og *Listéra*-komitéen som også velges for 2 år av gangen. Valgkomité velges på årsmøtet for ett år av gangen.

8. MEDLEMSBLAD

- § 12 Medlemsbladet kommer ut med minst ett nummer i året.
Listéra-komitéen skal ha en kontaktperson i styret.

9. LOVENDRINGER

- § 13 Endringer i lovene vedtas av årsmøtet med minst 2/3 flertall av de avgitte stemmene. Forslag til lovendringer skal følge innkallingen til årsmøtet.

10. FORHOLDET TIL NORSK BOTANISK FORENING

- § 14 Foreningen og dens medlemmer har også å forholde seg til hovedforretningens lover, som i tilfelle uoverensstemmelser, er våre lover overordnet.
- § 15 Styret utpeker delegater til landsmøtet i NBF.

Returadresse: Telemark Botaniske Forening, Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn

INNHold	Side
Fra <i>Listéra</i> -komitéen, av Bjørn Erik Halvorsen	3
Lykkelige øyeblikk med hartmansstarr <i>Carex hartmanii</i> , av Anders Often	4
Validørkurs i Mandal, små utflukter hit og dit, av Roger Halvorsen	9
Balladen om lakksennep <i>Coincya monensis</i>	10
Med kasterive i Hogganvikvannan i Lindesnes	13
Et ballastfunn fra Malmø-området i Mandal (steinsennep <i>Diplotaxis tenuifolia</i>)	16
Kjølfaks <i>Ceratochloa sitchensis</i>	18
Da jeg møtte Johan Dyring, av Eivind Torgersen	20
En reise i artsnavnenes historie	
<i>Listéra</i> har 40-års jubileum, av Bjørn Erik Halvorsen	31
Et historisk tilbakeblikk	
<i>Listéra</i> for 20 år siden: Vadderot <i>Phyteuma spicatum</i> , av Sigrid Nordskog	43
Åse gir seg som kasserer i TBF, av Bjørn Erik Halvorsen	45
Et trofast styremedlem i 24 år	
Strandtorn <i>Eryngium maritimum</i> , av Bjørn Erik Halvorsen	48
Status på Jomfruland høsten 2024	
Legestokkrose <i>Althaea officinalis</i> , av Roger Halvorsen	50
Ei mytologisk dronning med legeråd og marsh-mallows	
Rettelse <i>Listéra</i> nr. 1 2023 (artikkel om rynkesyre), av Bjørn Erik Halvorsen	57
To sopper nye for Telemark og én ny for Norge, av Kåre Homble	58
Romesot <i>Gjaerumia ossifragi</i>	58
<i>Davidiella tassiana</i>	63
<i>Marchandiomyces aurantiacus</i>	67
Bukkeblad <i>Menyanthes trifoliata</i> , av Kristin Steineger Vigander	71
Årets Villblomst 2025 i NBF	
Til deg (fra <i>Haugtussa</i>), dikt av Arne Garborg	76
Nytt fra styret våren 2025, av Bjørn Erik Halvorsen	77
TBFs lover	78